

Издава на 15 и на 30 съ-
ви месеца.

Писма, статии и дописки
са испроваждатъ до Ивана А-
жепова въ Букурещъ, до Р.
Блжска въ Русчукъ, до Д. В.
Хранова въ Видинъ и до др.
„Промышленіе“ въ Циградь.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, № 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникъ е :

За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сичка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

НОВА ПѢСЕНЬ.

I.

Хвърли сичко, моя мила,
И побѣгни съ мене;
Не може вече да са търпи, —
Сърцето ми въне.
Да идеме въ чужда земя,
Между чужди хора, —
Тамъ ща азе сжсъ сждбата
Храбро да са бора.
Дѣто има любовь, обичь —
Сждбата са смѣ
И щастие, като слънце,
И свѣти и грѣ.

II.

По нивите, градините
Слана засланила,
Изгорила цвѣтицего,
Сичко съ смъртъ покрила
Презъ една нощъ два ангела
Раниле, бѣгале,
На баща си, на майка си
Нищо не казале,
И отишле въ чужда земя
Щастие да найдатъ
Охъ, тѣхните двѣ звѣздици
Скоро ще да зайдатъ!

III.

Природата накутила
Дърветата съ бѣло
На крушата въ гробищата
Вечъ пиле запѣло, —
Подъ крушата въ черна земя
Лѣжатъ черни вѣжди,
И безъ обичь, и безъ любовь,
Безъ сладки надѣжди!

С Т А Н А.

XI.

Настана гроздоберъ. Който е живѣлъ по наши-
те мѣста и който е ходилъ по гроздоберъ на лозята,
той ще да са сжгласи съ мене, че и за човѣчески-
те сърца биватъ дни и минути, когато са забравятъ

сичките нещастия и когато човѣкътъ чувствува само
радостъ и безкрайно блаженство. Старците и бабич-
ките са подмладяватъ, вдовиците забравятъ своето
горчиво положение, посланенните или нещастните
повдигатъ главата си, младите и зелените пѣятъ и
викотатъ са, а дѣцата прицкатъ, викатъ и игра-
ятъ . . . Сѣкиму е весело. А знаете ли какви хубави
пѣсни пѣсха едно време нашите момичета и момче-
та? Ето ви една отъ тѣхъ:

Сѣди Марийка въ градинка
И шие ржкавъ на гергѣвъ, —
Емъ шие ситно, емъ пѣе.
Отъ дѣ я зачу славѣйтъ, —
Той на Марийка думаше:
„Я хайде, хайде, Марийке,
Двамина пѣсни да пѣемъ
И да са понадпѣваме;
Ако ти мене надпѣешъ,
Крачката да ми отрѣжешъ,
Крачката до колѣнцата,
Крилцата до лахтенцата;
А ако азъ тебъ надпѣя,
Косата да ти изскубамъ,
На гѣздо да я навия,
Пиленца да си измѣта;
Очите да ти искълава,
Пиленца да си отхрана.“
Пѣле що пѣле двамката, —
Надѣ Марийка славѣйтъ!
Славѣй Марийки думаше:
„Марийке, сестра да ми си,
Не ми отрѣзвай крачката,
Крачката до колѣнцата,
Крилцата до лахтенцата, —
По селата ща да хода,
По градини ща да пѣя,
На момците ща да казвамъ,
Че има мома на свѣтътъ
Славѣйтъ да си надпѣе.“

Видите ли пѣсень? Видите ли чудо? А нашите
сегашни младежи са смѣятъ на тие пѣсни и нари-
чатъ ти бабашки и глушешки! Чегато тѣхните нови
пѣсни сж по-добри!

Момиче, момиче, бѣло Иваниче,
Като та видѣхъ, като та видѣхъ,
На чердакъ седѣше, бѣлъ памукъ предѣше
Вѣрвай изгорѣхъ, вѣрвай изгорѣхъ . . .

Или: Отиде ми душицата,
О, мило мое либе,
Цѣлувамъ ти рѣчицата,
О, сладко мое пиле!...

Цѣдува ѝ рѣчицата! Пустя учени пѣснопойци! И пѣсенъ не могатъ да напишатъ за свѣтътъ, а учатъ са по двадесетъ години! „Старото не хела, старците сѣ глупави, бабичките не знаятъ какво бърцолеватъ и старите пѣсни сѣ плачевни, казватъ младите и мислатъ, че сичко, щото хвърка, са ѣде. Нека си казватъ. Да ви кажа право, азъ не обичамъ новите пѣсни, не обичамъ тѣхните охания и ахания, не обичамъ тѣхните гласове... Когато слушахъ нашите стари пѣсни, то на сърцето ти са нѣщо повдига и гърдите ти са разширяватъ; а когато чуешъ виковете на младежите, то не знаешъ да са радвашъ ли, или да плачешъ, — не влизатъ тѣхните „Отиде ми душицата“ въ сърцето ти. Сѣщето ща да кажа и за нашите свирни. Нашите младежи свиратъ съ гитара, съ кларнетъ, съ флаута... Нѣма вече нашите мѣдени кавале, които накарваха и славѣятъ да са заслуша и да заборава своите пролѣтни пѣсни; нѣма вече нашите садефли булгарии, които напѣлваха и най-коравите сърца съ нѣжностъ съ милостъ и съ сладки чувства; нѣма вече нашите габарови свирчици, които воскрѣшаваха даже и умрѣлите... Но защо ли ви азъ разказвамъ сичкото това? Вие и безъ мене знаете, че днешните хора сѣ и плиткоумни, и вѣтарничави, и лапнимуховци... Ако старите хора плачатъ за доброто старо време, то тие иматъ пълно право да плачатъ... Тѣй е то. Въ сегашните времена и на лозята не ставатъ вече такива радости и такива невинни игри, каквито биваха едно време. Сегашните нови младежи дохождатъ на лозята не да са повеселатъ и не да си поиграятъ, а да са наплюскатъ ракия и да са наприказватъ сѣкакви гнусотии. А момичетата? — Момичетата сѣ станале твърде хрисими, извѣнрѣдно благоразумни и чисти кокони. Друго-яче са не може, — ние живѣеме близо до влашките кокони и тѣхниятъ коконлъкъ е захваналъ да са воира и подъ прагъ, и надъ прагъ. Охъ, нека отнесе мѣтната тие коконлъци! Дойдатъ момичетата на лозето, събератъ са на нѣкое мѣсто и предумватъ свѣтътъ като бабички, или са запратъ близо до пѣтътъ, глѣдатъ като заклани тѣлци, свиватъ устните си и повдигатъ вѣждите си, — работа вършатъ! Но както и да е, а ние отидохме на лозето да обереме гроздето и да са порадваме на божите дарове. Азъ сѣмъ вдовица, но въ моята къща са живѣе весело. Отъ покойниятъ ми мъжъ остана едно малко лозице, и това лозице бѣше за мене и за дѣцата ми голѣмо утѣшение. Натотвихъ азъ малко гозбица, опѣкохъ бѣла погача и повѣдохъ дѣцата си. „Хайдете, мои мили глѣбчета, да идеме на лозето да обереме гроздето и да си попривкате на воля,“ казахъ азъ. А дѣцата ми! Боже мой, какви радости и какви подскачанета! Който не е бивалъ дѣте, той само не знае какъ тупкатъ дѣтинските сърца и какъ играятъ малките черни очета! Добре че ми е далъ господъ баремъ дѣчица...

Сѣднахме подъ гѣстиятъ орѣхъ да поѣдеме и да си починеме. Ако моето лозице и да бѣше мѣничко, но тѣлесната работа уморява човѣкътъ... Не бѣхме научени на такава работа. — „Наѣдохте ли са гроздице, дѣчица?“ попитахъ. — „Охъ, мамо, до тука ми е дошло,“ каза най-голѣмиятъ и показа на гушицата си. — „А азъ ща да са пукна отъ ѣдене,“ каза по-малкиятъ и потупка корѣмчето си. — „А азъ, мамо, искамъ орѣшки,“ рѣче най-малкиятъ. — „Лапайте, мой дѣчица, и налапайте са, казахъ азъ. — Това грозде трѣба да ви държи ситостъ до петров-день.“ Въ това време пѣкавва си чудна сила ма накара да поглѣдамъ камъ Дунавътъ... По Дунавътъ плува кайче, а въ него сѣди една жена... Тая жена бѣше Стана.

XII.

Ако азъ да би захванала да ви разказвамъ едно по едно какъ са срѣснахме съ Стана, какъ са поглѣдахме и какъ са расплакахме, то не би могла да свърша приказката си до колѣдно заговѣване... Не ща да ви разказвамъ, — изъ очите ми текатъ едри сълзи, а на сърцето ми става много тѣшко... — „Дѣ е гробътъ му?“ ма попита. — „Тамъ доле подъ киселицата... Единъ отъ братето ти са погрижи да тури на гробътъ му малакъ кръстецъ,“ отговорихъ. Стана трѣгна камъ бащиното си лозе... Огидохъ и азъ слѣдъ нея... Дойдохме, а Станините брате и майка ѝ бератъ лозето... Сѣдна тя на гробътъ, хвана кръстѣтъ и съ двѣте си рѣце и млчи, — не плаче и никому нищо не говори; а лицето ѝ позеленѣ и устните ѝ поблѣдняха, като у болѣнъ човѣкъ. Дойдоха при нея и братето ѝ... Старата не дойде. Распитвахме я за едно за друго, говорихме ѝ и добри и лошави думи, подмаяхме я и залгвахме я — нищо не помага. — „А дѣ си била до сега?“ я попита по-стариятъ ѝ братъ. — „Да не си онѣмѣла?“ каза другиятъ. — „Не сѣмъ онѣмѣла,“ отговори тя тихо и печално... Друга дума ни единъ отъ насъ не можѣ да чуе изъ устата ѝ. Дойде и попъ Георги. Неговото лозе бѣше близо до Станиното. — „Земете я и заведете я дома си, каза добриятъ и умниятъ попъ. — Вие твърде добре видите, че тя, клѣтницата, е изгубила умътъ си.“ Попъ Георги я хвана за рѣката, повдигна я и поведе я слѣдъ себѣ си. Върви и не опира са! Отидоха слѣдъ нея и братето ѝ...

XIII.

Отъ тоя день Стана захвана да ходи сѣка вечеръ на лозето и да спи на гробътъ подъ киселицата... Умътъ ѝ не бѣше вече ясенъ. Това са продължа до гергѣов-день. Ни есенните виѣлици, ни зимните студове, ни пролѣтната влага, нищо не бѣше въ състояние да я запре и да я накара да ношува въ бащината си къща! Чудно е човѣческото сърце! Най-напредъ майка ѝ и братето ѝ ходѣха слѣдъ нея, молѣха ѝ са да са върне назадъ и да не срами повече къщата имъ, но скоро махнаха съ рѣката си и оставиха я. Попъ Георги и градския докторъ

имъ казаха да я оставатъ. Единъ день, като сега помня, Стана дойде у насъ, погледна ма съ своите хубави очи тъжно и безнадежно и рече ми: „Прощавай, кумо! Азъ ща да ида пакъ въ Влашко. . . . Не мога да живѣя въ тоя градъ. Ако остана тука, то дяволтъ ще да ма накара да направа и друго нѣкое зло. Вчера, когато отивахъ на гробтъ, са срѣшнахъ съ . . . съ Герасима. Смѣе са. „Каде отивашъ, Стано?“ ма пита. Не отговорихъ му ни бѣло, ни черно. „Не разваляй очите си, ми казва. — Ако е умрѣлъ Найденчо, то ще да са роди Богданчо.“ Не можахъ да са утърпа. „Ти си единъ отъ оние гвуснави развратници, които одавна вече би трѣбало да бждатъ обѣсени надъ градското купище, казахъ азъ. — Мжлчи, куче краставо! Ако господъ та тжрни още на тоя свѣтъ, то го поблагодари и не дражни го вече.“ Пакъ са смѣе. Грабнахъ единъ камакъ, хвърлихъ го и ударихъ го по главата. Какво е станало по-послѣ, азъ не помня, зная само това, че двама турци, които отиваха на лозята, ма избавиха отъ поктете му, избиха го и завѣдоха го въ градтъ. Нека имъ дава господъ богъ здраве и животъ! — „Стано, Стано, нещастна е твоята бѣдна главица!“ казахъ азъ и въздъхнахъ. Стана ма погледна весело въ очите и рече ми: „Найденча ща азъ да занеса съ себѣ си. . . Въ Влашко ще да му бжде по-добре.“ — „Лудостъта ѳ са повърна изново,“ си помислихъ азъ и погледнахъ я съ сжжаление. — „Найденчо одавна вече е умрѣлъ,“ казахъ азъ. — „Зная, че е умрѣлъ, но азъ му ископахъ кокалците и донесохъ ги у насъ въ градината,“ ми каза. Прекржстихъ са азъ отъ страхъ. — „Ти посѣди малко у насъ, а азъ ща да ида на едно мѣсто, — работа имама,“ казахъ азъ. — „Азъ ща да та почѣкамъ,“ отговори Стана и сѣдна подъ прозорѣцтъ.

XIV.

Отидохъ при попъ Георги, намѣрихъ го дома и разказахъ му какво са е случило. Добриятъ попъ са наведе, очите му са напжлниха съ сжлзи и челото му са навжси. „Тоя калпазанинъ трѣба да са накаже,“ каза той. Азъ му не отговорихъ нищо. — „А вие ѳ не говорете нищо, продължи той. — Оставете я да прави каквото иска. . . Глѣдайте само да са не убие или да са не удави.“ — „А дѣтето? попитахъ азъ. — Тя го е ископала и донесла го е въ градината! Това, азъ мисла, е голѣмъ грѣхъ, дѣдо попе?“ — „Оставете грѣховете на една страна и глѣдайте да са не случи друго нѣкое още по-голѣмо зло, каза той. — Оставете я да поживѣе по своята воля. Господъ не прилича на насъ. . . Грѣховете са лѣчатъ съ молитва, а станалото зло не може да върне назадъ ни самиятъ сатана сжблазнитель, който ни е накаралъ да го направиме.“ — „Но тя иска да иде въ Влашко и да занесе съ себѣ си и костите на дѣтето си,“ казахъ азъ. Дѣдо попъ са позамисли малко. — „Хайде върви си ти, каза той. — Азъ ща да дойда у васъ слѣдъ половина часъ.“ Отидохъ си. Слѣдъ малко време дойде и той, и помоди ма да го остава самъ съ Стана. Издѣзохъ. Какво ѳ е той

говорилъ и какво му е тя отговаряла, азъ не зная, зная само това, че отъ насъ той отиде у Станини и просѣдѣ тамъ цѣли два часа. Братето ѳ и майка ѳ бѣха дома си. Предъ вечеръ попъ Георги са върна изново у насъ, хвана Стана, която се още сѣдеше на по-напреднѣното си мѣсто подъ прозорѣцтъ, и поведе я слѣдъ себѣ си. Той я заведе дома ѳ. Послѣ тоя день и майка ѳ, и братето ѳ, и сичките хора въ градтъ ни станаха много по-милостиви камъ тая нещастна жена и захванаха да ѳ угождаватъ почти въ сичко. Ето какавъ чудотворецъ бѣше попъ Георги! Трѣба да ви кажа и това, че Герасимъ доби отъ каймакаминтъ заповѣдъ да излѣзе изъ градтъ ни и да иде на друго мѣсто. . . Станиниятъ умъ са избистри малко, и тя захвана да работи и да помага на майка си. — „Хвала богу, си мислѣхъ азъ, че работата са обжрна на добро.“ Но моята радостъ са продължа не дълго време. Когато са промѣни каймакаминтъ, то Герасимъ са върна изново назадъ и захвана да преминува по край Станини по двацетъ пжти на деньтъ. Какво тжрсеше още тая безчестна и развадена душа? — Господъ го знае. Старите хора говорятъ, че „магарецината ходи не по говѣдата, а по хората.“ Истина е така. Да ви упажу господъ отъ развалени и отъ безсовѣстпи хора! Тие хора нѣматъ ни срамъ, ни очи, ни честь, ни почтение. . . А какво можѣха да му направатъ Станините брате и Станина майка? Улиците сж общи, и сѣки може да ходи по тѣхъ свободно. Криви сж гражданете, които позволяваха на такавъ единъ харсжзинъ да ходи изъ градтъ имъ. Но както и да е, а Стана захвана изново да тжрни мжки и страдания. Ту братето ѳ кажатъ нѣкоя горчова дума, ту майка ѳ я укори, ту сжсѣдите я погледатъ накриво. . . Една заранъ, когато трѣбало да са накладе огжнть, старата заблѣжжила, че Стана не е дома си. Захванаха да я тжрсатъ. Скоро са извѣстиха, че тя изново е отишла насрѣща.

XV.

Ето какво са случи послѣ това. Изъ градтъ ни са разнесе слухъ, че Стана са намира въ Гургево и че живѣе не като хората. Въ това време уйка ѳ дойде пакъ въ Свищовъ, извѣсти са за сичко и отиде да намѣри своята нещастна сестрина джщера. Намѣрилъ я въ една кжрчма. — „Ти не си направила добре, казалъ той. — Азъ та сжвѣтовама да не оскжрбявашъ вече майка си и братето си. Вжрни са назадъ и живѣѳ въ бащината си кжща.“ Най напредъ Стана поглѣдала на уйка си срамъжливо и почервенѣла, като ракъ; но слѣдъ малко време, лицето ѳ приняло развратно виражение и тя са искикотила, като луда. — „Азъ нѣмамъ ни родители, ни роднини, ни приятели, казала тя. — Не жалѣйте ма. . . Азъ мола и тебе, и братето ми, и майка ми да ма забравите, както сжмъ забравила и азъ васъ. . . Остави ма и върни са отъ дѣто си дошѣлъ. Азъ не желая да слушамъ ничии сжвѣти.“ — „Стано, Стано, срамота е отъ хората и грѣхога е отъ бога,“ казалъ уйка ѳ и заплакалъ. — „Ако хо-

рата нѣматъ милостъ и ако богъ оставя своите дѣца на таква тѣшки мъки и неволи, то и азъ не щанито да мисла за тѣхъ," отговорила тя и помолила уйка си да испие съ нея една чаша вино. — „Виното е единственното утѣшение за нещастните и за угнѣтенните, говорила тя. — Само виното има сила да изгаси онзи вжгленъ, който гори въ тѣлото ми и който мъчи душата ми.“ — „Грѣхове са искупватъ не съ нови лошабини, а съ покаяние," казалъ уйката. — „Тие нѣща сж познати само на бога... Само богъ може да рѣши какви сж моите грѣхове: голѣми ли сж или сж малки... Мене е добре въ тоя градъ. Тукашните хора не глѣдатъ на мене съ презрѣние, а виното изгана изъ главата ми сѣко възпоминание.“ Когато уйката видѣлъ, че Стана са е рѣшила вече да живѣе развратно, то са върналъ въ Свищовъ и заповѣдалъ на майка ѝ и на братето ѝ да идатъ въ Гюргево, да я хванатъ и да я доведатъ назадъ насила. Старата и единъ отъ синовете ѝ го послушаха и отидоха въ Гюргево, но Стана побѣгнала въ Букурещъ и скрила са. Цѣлъ месецъ я търсиле, — нѣма я. Безъ нея са и върнаха назадъ.

XVI.

Преминаха още три години. Единъ день, единъ нашъ свищовляя, който прави търговия въ Букурещъ, ни разказа, че единъ доволно добаръ и богатъ човѣкъ иска да земе Стана за жена и че тя одавна вече е оставила развратниятъ животъ и живѣе у него. Ако старата и синовете ѝ и да не обичаха нещастната престѣпница, но не можѣха да са не зарадватъ когато чува добра дума за дѣщеря си и за сестра си. По-голѣмиятъ ѝ братъ, — който въ това време бѣше вече жененъ и който доби не твърде честна и хресима жена, — и старата отидоха въ Букурещъ да прочетатъ още нѣкоя молитва на нещастната жена, ако попъ Георги и да ги съвѣтваше да не праватъ това. Отидоха... Боже мой, бжди по-милостивъ камъ нещастните! Не гони ги до надгробната дѣска! Една заранъ, когато азъ мислѣхъ да понацѣпа джрвца и търсѣхъ бравата, врътникътъ са отвори и влѣзе Стана. Да ви не дава господъ да видите такива страхове... Главата ѝ нажитена съ цвѣтя, съ различни дрипѣле, съ слама и съ сѣкакви пере; дрѣхите ѝ покжсани, укаляни и облѣчени безъ никакавъ рѣдъ; а лицето ѝ, хубавото ѝ и привлѣкательното ѝ лице, червено, удраскано, кжрваво и безобразно... — „Азъ сжмъ дошла да та убия," каза тя. — „А защо и за какво ще да ма убиешь?" попитахъ азъ. — „Азъ ща да убия и тебе, и майка си, и Герасима, и Найденча, и сичките лошабини хора," проговори тя и спусна са да отнѣме изъ ржцете ми бравата. Азъ извикахъ. Дойдоха нѣколко души отъ нашите граждане, вѣзаха я и заведоха я въ старата черкова. Въ нашиятъ градъ и до днесъ още затварятъ лудите въ черковата.

(Свършва са).

Отъ сичките предания, колкото тие и да сж стари, са види, че когато тоя или они народъ или тая или оная личност сж откриваде нови земи, то почти сѣкога сж намираде по тѣхъ хора. Само нѣкои острове, които сж неплодни и които иматъ неблагоприятенъ климатъ, сж биле ненаселени. Голѣмите острове и обширните материци (суши), като захванемъ отъ най-студентите полярни крайове и до най-горѣщите тропически мѣстности, сж биле отъ памти-вѣка населени съ човѣчески личности. Съ една дума, ние видиме, че и въ най-отдалеченното отъ насъ прошедше почти сичките по-главни части на свѣтътъ сж биле населени вече съ двоекраки същества, ако тие същества и да сж са отлѣчале едно отъ друго доволно значително. Географическото распредѣление на човѣческите видове, спорѣдъ както говори Агасисъ, сж отлѣтствуватъ ва распредѣленнето и на животните. Сѣка раса или сѣки видъ сж отлѣтствува на земята, на климатътъ и на окржжающите го растително и животно царства. И така, човѣческите форми на тая или на оная страна иматъ голѣмо сходство съ растителното или съ животно царство. Да са обясниме. Ако съществуватъ такива животни, които иматъ извѣстно крайно-ограничено мѣстопробивание, то съществуватъ и такива хора, които сж заключени въ мѣстно пространство, изъ което никога не могатъ да излѣзатъ и да населатъ друга нѣкоя страна, която не отговаря на тѣхниятъ животъ; а отъ друга страна, ако съществуватъ множество видове животни, които сж распространени на голѣмо пространство и които сж способни да пренесатъ, безъ голѣми промѣнення, както тропическите горѣщини, така и полярните студове, то съществуватъ и такива хора, които иматъ такива сжщо отлѣчителни свойства, т. е. които сж въ сжстояние да са распространатъ, да населатъ голѣми пространства и да са приучатъ камъ сѣки единъ климатъ. Статистиката въ послѣднѣйото време е потвѣрдила това наше заключение съ неопровержими факти. Буденъ доказва, че отъ сичките по-важни човѣчески раси само една, т. е. еврейте, е въ сжстояние да живѣе въ сичките климати и да са увеличава безъ влиянието на окржжающето я неселение. Сичките европейски раси, които са преселяватъ изъ умѣренните въ горѣщите крайове, погибатъ слѣдъ нѣколко поколения, ако само тѣхното число са не допжлва отъ нови преселенци, защото числото на умрѣлите е сѣкога по-голѣмо отъ числото на новорожденните. Изъ сичкото това ние можеме да си сжставиме убѣждение, че освѣнъ нѣкои раси, които иматъ способностъ да живѣятъ въ сичките климати, по-голѣмата частъ отъ народите сж заключени въ тѣсна ограда, чрезъ която не могатъ да прекрчатъ, защото ще да бждатъ подвжргнати на постепенно унищожение. Разбира са, че тие природни закони сж дѣйствувале по сжщите правила и въ старите времена. Доказано е така сжщо, че само оние народи измѣняватъ своите форми, които промѣняватъ своего мѣсторождение и които са смѣсватъ съ друга нѣкоя раса. Да поискаме най-напредъ нѣкои и други свѣдѣния за това дѣло отъ историята. Египетските памѣтници ни доказватъ доволно ясно, че негри (арапе) сж биле преселвани въ Египетъ още въ времето на XII. династия, т.

е. около 3200 години до р. хр., и че тие сѣщи нападения на сръдня Африка и тая сѣща съ живи човѣчески тѣла търговия, която съществува и въ днешниятъ цивилизовани вѣкъ, е съществувала почти при сичките египетски династии. Сичкото това са види изъ изображенията, които представляватъ триумфалните шествия на Тотмеса IV, около 1700 г., и на Рамсеса III, около 1300 г. до р. хр. Ние видѣме на тие памѣтници цѣли рѣдове черни робове, които сѣ изобразени доволно вѣрно; ние видѣме египетски писци, които изобразаватъ черни робове съ тѣхните жени и дѣца; най-послѣ, ние видѣме, че между тие робове съществуватъ и такива лица, които са отличаватъ отъ черното сръдне-африканско племе и които и до днешниятъ день населяватъ южни Египетъ. Горекананните художници сѣ изобразили вѣрно не само негрските лица, но и нубийските и варварийските типове, които сѣ съхранили своите племенни отличия и до днешниятъ день. „Селѣните на нилската долина, говори Брокъ, които днесъ сѣ известни подъ име феллахи, сѣ съхранили подпжлно типътъ на старовременните египтяне. Това явление е замѣчително най-повече за туй, защото отъ времето на египетското завоевание отъ аравитяните, тие много пжти сѣ са смѣсвали и сѣединяли чрезъ бракосъчетанията съ завоевателите. Сходството на сегашните феллахи съ египтяните въ времената на фараонете е доказано отъ многоученинитъ естествоиспитателъ Мортонъ и чрезъ сравнението на черепете“ (костите на главата или кратуните). Жомаръ потвърждава сѣщото съ голѣма енергия. „Ако поглѣдате на селѣните изъ Есне, изъ Омбосъ и изъ Едфа или изъ околностите на Селселе, то ще да помислите, че изображенията на памѣтниците въ Латополъ, въ Омбосъ или въ велики Аноанополъ сѣ са отдѣлили отъ стѣните и слѣзле сѣ на земята.“ Такова сѣщо явление са повтари и съ другите народи и народности, съ които египтяните сѣ влизали въ сношения. Евреите вие ще да познаете така сѣщо твърде лесно, както и татарете или скитите, съ които е воевалъ Рамсесъ III. На сирийските и на индийските памѣтници сѣ видни така сѣщо оние раси, които и до днешниятъ день населяватъ тие страни. Послѣ тие явни доказателства сѣки отъ васъ може да са увѣри, че човѣческите раси зависатъ исклучително отъ оние условия, които ги окръжаватъ, и че незначителните измѣненія произхождатъ сѣвсѣмъ отъ други причини. Така, напримѣръ, изъ египетските памѣтници и изъ сѣвременните факти са види, че само климатическите промѣненія и развородитѣ смѣшенія иматъ нѣкое влияние на видоизмѣненіята. Негрите, варварийците и египтяните живѣятъ въ нилската долина повече отъ 4000 години и размножаватъ са безъ никакво видоизмѣнение; а сичкото това ни доказва, че условията, които сѣ ги окръжавали и които ги окръжаватъ, и до днесъ още не сѣ измѣнили своиятъ характеръ. Исторіята ни разказва така сѣщо, че въ старите времена Египетъ е билъ покоряванъ отъ римляните, отъ персите, отъ арабете и отъ турците, които сѣ внесли въ тая земя доволно разнообразни типически особености, но които въ това сѣщо време не сѣ могли да измѣнатъ отличителните свойства на египтяните. Завоевателите, които сѣ биле твърде нищожни сравнително съ народонаселението на Египетъ, сѣ са намирали камъ него въ такива сѣщо отношения, въ каквито обикновен-

но са намиратъ бащите камъ дѣцата отъ смѣсенните породи, отъ които послѣ нѣколко поколѣния оставатъ сѣвсѣмъ слаби признаци. Разбира са, че сичкото това бива само въ оние случаи, когато това или онова племе живѣе постоянно на едно мѣсто, когато го окръжаватъ едни и сѣщи условия и когато неговиятъ животъ остава въ своето първоначално положение. Съ една дума, ако нѣкое племе промѣни своето мѣстопребивание и ако измѣни своятъ животъ, то ще да измѣни и своятъ типъ. А. Цимерманъ говори, че колкото по-далечъ отива човѣкъ камъ востокъ, т. е. колкото повече са той отдалечава отъ Волга и приближава са камъ китайските граници, толкова по-малко ще да сръща такива лица, които иматъ европейски типъ, а монголските форми добиватъ преимущество. Но и въ това отношение биватъ исклучения. Ние намираме у Карла Фокта твърде сполучно обяснение на това дѣло. „Трѣба да знаеме, говори тоя писателъ, че съществуватъ и такива раси, които сѣ измѣнили твърде значително своите типове, ако и да не сѣ оставяли своята земя и ако и да не сѣ са подвѣргали на климатически измѣненія. Въ това отношение е играла голѣми роли цивилизацията, т. е. умственитъ напредокъ у това племе и неговиятъ улущенъ животъ.“ Брокъ говори, че цивилизацията измѣнява не само кожата, но и външнѣщето на мозакътъ. Но ние говорихме вече какви измѣненія могатъ да произлѣзатъ отъ климатическите условия и отъ образътъ на животътъ. Ако добриятъ животъ и здравата храна сѣ въ сѣстояние да дадатъ на конете и на воловете живостъ, красота, едрота и сила, то тие сѣщи елементи сѣ въ сѣстояние да дадатъ нѣкои улущителни отличителни черти и на човѣкътъ. Съ една дума, цивилизацията или умственото развитие уголѣмява външнѣщето на мозакътъ и измѣнява формата на черепътъ, а добриятъ животъ преображава другите части на тѣлото. Нѣма вече никакво сѣмѣние, че богатите и добре живущите хора биратъ и по-хубави, и по-гиздави, и по-бѣли отъ бѣдните работници, които сѣ принудени да хранатъ своето обезобразено отъ гладъ и отъ различни лишения тѣло съ крѣвавъ потъ. Нѣма така сѣщо никакво сѣмѣние, че оние класове на обществото, които въ продълженіето на множество поколѣния сѣ са занимавали преимущественно съ умственъ трудъ, иматъ и повече развитъ мозакъ и по-силно развити черепе; а оние гледи сиромаси, които мислатъ само за своятъ хлѣбъ насущни, грубѣятъ се повече и повече. Фоктъ говори, че прусските юнкере, които сѣ са занимавали въ продълженіето на нѣколко поколѣния само съ физически работи, иматъ твърде неразвити черепе, т. е. че мозачната имъ система е останала много по-назадъ отъ мозачната система на бердинците. И така, ако културата, благосѣстояніето, добриятъ животъ и умствената дѣятелностъ могатъ да направатъ отъ нецивилизованната човѣческа раса културенъ народъ, то и отсѣтствието на тие условия е въ сѣстояние да върне цивилизованиятъ народъ въ неговото първобитно варварско сѣстояние. Но ние казахме вече, че не сѣка раса е въ сѣстояние да промѣни своето мѣстожителство и че не сѣко племе може да са развива и да са увеличава въ оние климати, които сѣ противни на неговиятъ организъмъ, а сега ще да прибавиме, че ако тоя или она климатъ не подѣйствува разрушително на пър-

вото или на второто поколение, то той ще да подвистува на третото. Мамелюките въ Египетъ не сж могли да са размножаватъ, слѣдователно тие сж биде принудени да купуватъ и да докарватъ въ тая земя нови робни; а тѣхните собствени дѣца сж погивале и, ако и да биде предприяти сичките предосторожности, тѣхното колѣно са продължало до унуците. Ако ингелзското правителство и да обѣщава голѣми права и привилегии на оние солдате, които са женатъ въ Индия, но тѣхните полкове не могатъ да достигнатъ даже и до това, щото да иматъ баремъ свирци огъ дѣцата на тие солдате. Холандезите, които сж са преселили на островъ Ява, сж повечето бесплодни, ако и да зематъ жени отъ своята собствена раса; а ако у тѣхъ са родатъ дѣца, то тие умираатъ заедно съ унуците имъ, т. е. плодътъ имъ са продължава само до второто поколение. Сжщото происхожда и съ животните. Сѣки вече е слушалъ, че оние животни, които сж доведени изъ другите климати и които живѣятъ въ неволи, или оставатъ бездѣтни, или раждатъ недоносчета, или производятъ такива наследници, които никакъ вече не сж въ състояние да дадатъ плодъ. Но нашето заключение може да бѣде опровергнато съ единъ сжществуещи фактъ, т. е. намъ могатъ да отговоратъ, че негрите, които сж докарани изъ Африка въ сѣверна и въ южна Америка, са размножаватъ довольно бързо и че сѣверните рабовладѣчески щати, въ Виргиния и въ Кентуки, едно време сж са старале даже да развѣждатъ своите черни робове съ такива срѣдства, каквито обикновенно са употребляватъ у насъ когато развѣждаме овце, коне, крави и свине. И наистина, нѣкои писатели говорятъ, че негрите, които сж докарани въ Америка, въ продълженето на нѣколко поколения добиватъ голѣмо сходство съ европейците. Ето що говори, напримеръ, Рейсе: „Родените на островете, отъ чиста раса, негритянски дѣца иматъ сичките особености на своите родители, но биватъ малко по-слаби. Косата и чернотата оставатъ сжщите, но лицето изгубва своето сходство съ зурлата на маймуната и въ сичките други отношения креолътъ добива нѣкое сходство съ бѣлите.“ „У негрите въ Сжединенните Щати, говори Реклю, не сжществува онзи типъ, който е свойственъ на негрите въ Африка; тѣхната кожа твърде рѣдко има кадѣено-черенъ цвѣтъ, ако прадѣдите имъ и да сж биде преселени почти исклучително изъ Гвинея. Тие иматъ такива изпъкнали скули, такива дебѣли устни, такавъ плосакъ носъ, такива гъсти и къдри косми и такава звѣрска физиономия, и лицевиятъ имъ жгаль не е така остарѣ, както у тѣхните братия въ Стариятъ Свѣтъ. Въ продълженето на сто и недесетъ години тие сж преминале добра четвъртина расстояние, коего ги отдѣлява отъ бѣлите.“ Сичкото това е добро, но, по думите на Прунеръ-беа, такива малки различия сжществуваатъ и въ сама Африка, даже и въ една и сжща областъ. Изъ пътешествията на Левингстона, Фогеля и Барга са види, че африканската аристократия, т. е. африканските князове, царѣове и султани са отличаваатъ чрезъ своите лица довольно значително отъ лицата на своите подданици. Но да са попитаме и друго. Доказано ли е вече, че американските негри въ Кентуки сж чисто негрско происхождение? Който е прочелъ многочисленните сжченения за животътъ на негри-

те въ Америка и който е познатъ съ обичаите на рабовладѣците, той трѣба да знае, че послѣдните сж распространяле своето право не само на *ius primæ noctis*, но и на ижрвото дѣте, и, като сж навѣждале множество незаконорожденни дѣца, причисляле сж ги, съ гнуснава жестокость и съ унижение човѣческите чувства, съ чернатата раса на майките имъ и продавале сж ги въ робство*). Но да оставиме това и да са попитаме, ще ли негрското племе въ Америка да продължи своето сжществование дълго време, ако изъ неговото отечество са прекрати окончателно работорговията? — Природните закони ни разказватъ противното. Но намъ могатъ да укажатъ и на англо-саксонската раса, която одавна вече са е преселила въ Америка и която са увеличава перидически. Новата наука отговаря и на тоя вопросъ довольно здраво. Катрфажъ говори, че англо-саксонците сж са отдалечиле твърде значително отъ своите дѣди и прадѣди, „Америка, говори тоя естествоиспитателъ, е измѣнила англо-саксонскитъ типъ и ингелзската раса е образвала друга, бѣла раса, която ние можеме да нарѣчеме раса на янките.“ Карлъ Фоктъ са сжглашава съ тоя фактъ и прибавлява отъ себѣ си: „Ако нѣкои тѣлесни особености и да сжществуваатъ вече между ингелзете и между янките, то устройството на черепътъ имъ и развитието на мозакътъ имъ оставатъ сжщите,“ слѣдователно, ако климатическите условия сж въ състояние да измѣнятъ нѣкои части на тѣлото, то умствената дѣятелность има сила да измѣни или да поддржи мозаичното развитие и устройството на черепътъ. Да земеме изново евреите и да видиме измѣниле ли сж климатическите условия тѣхните физиономии. Ние знаеме, че евреите почти никога са не сжединяватъ съ другите племена и че тоя народъ е расяжрснатъ по сичкиятъ свѣтъ. Хайдете да идеме сега въ Германия, въ Россия, въ Польша и въобще въ сѣверните европейски крайове и да видиме физиономите на тамошните евреи. Ако исполниме своето желание, то ще да са увѣриме, че тие евреи са отличаваатъ твърде много отъ нашите, т. е. че тие иматъ жлъти носы, гъсти бради, монголски носове, сини лукави очи, околчести лица и едри тѣлосложени, когато нашите евреи сж чернооци, блѣдни, дългокоси, дългобради и дълголици. А какви физиономии са срѣщатъ у евреите въ Абисиния? — Въ тоя край израилскитъ народъ има чисто абисинска физиономия. Абисинските евреи говорятъ, че тѣхното происхождение бере своето начало отъ митологическата савска царица, която, както е извѣстно изъ библията, е посѣщала Соломона и принадлеа е у него заедно съ своите слуги еврейска вѣра. И така, множество факти ни доказватъ довольно убѣдително, че климатическите условия сж въ състояние, въ продълженето на множество столѣтия, да измѣнятъ отличителните черти даже и на оние народи, които избѣгваатъ сѣбо едно чуждо влияние; а ако племенните особености сж твърде различни една отъ друга, то смѣсенните нации рано или късно трѣба да изчезнатъ. Да приведеме още нѣколко доказательства. Поттъ ни доказва фактически, че мулатите въ Каролина сж недълговѣчни; че тие сж по-

*) Прочетете баремъ романиътъ на Бичеръ-Стоу „Чирова Томова колиба“, ако знаменитата американка и да скрива множество възмутителни картини.

малко способни на тѣшки физически занятия, нежели бѣлците и негрите; че мулатките сж тврде нѣжни и страдаятъ отъ множество хронически болѣсти; че тие сж лощави подойници и чѣсто раждатъ недоносчета; най-послѣ, че тѣхните дѣца повечето пати умиратъ въ младостта си и че тие не сж тврде плодови. Слѣдѣ време Ноттъ забѣлжилъ сжщото и въ другите американски страни. Брюкъ говори, че ако бѣдите европейци и да произведатъ плодъ съ австрадските корѣнни жители, то тоя плодъ не вирѣе. Гореказанните и още множество други неопровержими факти ни доказватъ, че преселението на сичките народи изъ Индия, т. е. че тая страна е била обща майка на човѣчеството, е чиста привазица.

(Продължава са).

ЗА ХОЛЕРАТА.

(Отъ Д-ра Г. Я—ва).

Въ тая своя статия азъ ща да остава на страна патологията и ща да са ржководя въ повечето случаи по едно сжобщение, направено въ лионскиятъ септентически конгресъ отъ единъ ингелизинъ, отъ Д-ра Х. Бланка, който е практиковалъ по огнището на холерата, слѣдователно тоя я познава отблизко. Съ една дума, азъ ща да остава на страна сичките теории, които произведатъ въ умовете повече бжркотии, нежели свѣтлина. А когато единъ човѣкъ са основава на извршени дѣла, то види, че свѣтлината сжществува сама по себѣ си, т. е. ако сичко, което са говори, да би са основѣвало на свжршени дѣла, то човѣците би биле много въ по-добро положение. А за какво ще да говориме тука? — За холерата и за нейното предваривание. Добре. Ако е така, то трѣба да я познаеме добре, а послѣ нече да са вардиме отъ нея. Но това нѣщо може ли да са изврши въ Европа, дѣто гая невивана и немлостива гостѣнка плаши и мори така чѣсто свѣтътъ? Разбира са, че не. На сѣко едно нѣщо трѣба да са тжрси источникътъ, а така сжщо и на тоя страшенъ бичъ. Въ това отношение ние очѣваме тврде много отъ оние, които сж живѣле джго време по оние мѣста, дѣто холерата е епидемическа (вжтрѣшна), дѣто тие отъ време на време сж виждали и обожрѣвале тоя страшенъ бичъ въ неговите различни фази и дѣто сж откривале неговите дѣйствиия, които сж биле кога болѣсть, кога смжртъ; на тѣхъ, казваме, са надѣяме да извршатъ тоя трудъ, да изучатъ тая болѣсть отъ сѣка една страна и, като сжедипатъ новите открития съ познатите вече, да повдигнатъ най-послѣ будото, подъ което са криѣха до сега источниките и причините на холерата. Военните ингелизски докторе, които практикуватъ въ Индия, т. е. въ срѣдоточнето на тая болѣсть, не сж останале гдухи на тоя позивъ, и ние можеме да спомѣнеме съ особена похвала имената на докторете Мюррея Макнамора, Макфереона и Кютлифа, на които трудовете ни дадоха случай да узнаемъ нѣкои положителни нѣща относително предпазаннето отъ холерата. Има и други достоуважаеми сжчиненици отъ ингелизе, французе и американици, но предмѣтътъ на нашата статия намира у гореказанните военни лѣкаре по-здрави, по-практични и

по-освѣтлени отъ джговременна практика источникци, слѣдователно ние ще да са ржководиме по тѣхъ.

Причините, отъ които произхожда холерата. Холерата не е такавъ предмѣтъ, който да не може да са хване; тя не е и такава тайно (mysterieux) нѣщо което са вдига въ воздухътъ, за да са спустне послѣ и да нападне немлостиво на еди-коя страна; най-послѣ, тя не е такава нѣщо, което са управлява отъ каприциозната ржка на вѣтарътъ. Предполагаемото влияние отъ нѣкои атмосферически кондиции, като на пр., отъ присжтствието на повече или на по-малко количество електричество или озонъ *) въ воздухътъ, нѣма нищо общо съ появленнето на холерата въ тѣлото на човѣкътъ и може да са нарѣче чиста ипотеза. Геологическиятъ или физическиятъ сжставъ на земята, натрупванието (encombrement) много хора на едно мѣсто, — нѣща, които сж най-благоприятни при порожданието на много болѣсти, — сж така сжщо неспособни да произвѣдатъ холера, нито пакъ да я сжздадатъ въ оние страни, които сж отдалечени отъ епидемичното мѣсторожение на болѣстьта. Тие свѣдѣния сж развити съ голѣма способностъ отъ Доктора Макнамара**), и никое научно дѣло не е дошло още да противорѣчи на неговите предположения, които сж произвѣдени на джго и на сериозно изучавание на холерата отъ началото ѳ и до сега. Ако това да не би било така, то какъ би ние могле да са опознаемъ и да си обяснимъ нѣкои мѣстни и присжщи дѣствиия на болѣстьта, които сж толкова интересни за сичкото човѣчество? Това неподвижно сжстоляне на холерата би трѣбадо да са придружи или, да кажа по-правилно, да са сждружи съ нѣщо специфическо и опрѣдѣленно, което са не срѣща въ общите атмосферически, друго-яче називаеми епидемически, влияния и кондиции. Холерата са предава отъ човѣкъ на човѣкъ. Прехватливиятъ принципъ или, по-добре да кажа, онова, което са предава и отъ което може да са зарази човѣкъ отъ холерата, лѣжи въ материяте, които е изхвршилъ единъ ударенъ отъ тая болѣсть болникъ. Почти сѣкога хората хвататъ холера отъ водата, която пиятъ, а тврде рѣдко отъ оние случаи, когато много болни сж сжбрани на едно мѣсто, както ща азъ да ви разскажа по-доле; тя може да са предаде още и отъ воздухътъ изъ онова здание, въ което има изсжхнали материи, изхврдени отъ заразенни болѣстници или отъ тѣхните еманации, които са издигатъ въ воздухътъ. Азъ ща да остава на страна разиространенето на холерата въ многочисленните епидемии, които вжрлуваха на востокъ, и ща да слѣдовамъ тѣхниятъ ходъ отъ онова време, отъ което сж влѣзле въ Европа. Слѣдующите правила са приспособляватъ за сичките холерни епидемии. Сѣка холера, която мори***) далечъ отъ восточна Индия, може да са прослѣди до своето отечество, т. е. отъ тука до Индия, отъ дѣто е тржгнала, и ние на сѣкаде изъ пѣтътъ ѳ ще да намѣриме правилна линия отъ живи сжщества, между които е морила, когато е минувала отъ мѣсто на мѣсто или чрезъ промѣненето на дрѣхите, или чрезъ други нѣща, намокрени, нацапани или наплѣскани съ материя,

*) Гл. „Дѣтскъ Библиотека,“ № 2.

**) A treatise on Cholera asiatic, London, 1869.

***) У насъ обикновенно говорятъ: „Холерата мори, чумата мори“, ако тие болѣсти и да не уморяватъ сичко.

която е издъзла или която е пхвърлена пзъ утробите на болните отъ холера човѣци. Когато холерата са примаква до Европа, то са разклонява по различни посоки и пактеки и прислѣдова човѣкътъ на сѣкаде въ неговите пжтуванпя, т. е. тя никога не вжрви по-бжрзо отъ него и не повлиява са нидѣ, дорде са не занесе или дорде са не внесе направо или посредственно отъ нѣщо или отъ нѣкого. Последнята холера, която са расхожда по цѣла Европа, са роди въ Индия въ 1866-67 години. Нейното начало и нейниятъ ходъ са изслѣдоваха стжика по стжика отъ двама, вече помѣнати, докторе, отъ Мюррей и Кютклифа, и отъ тѣхните донесения произлязятъ двѣ явни заключения, т. е. че холерата са предава и разнося отъ човѣкътъ. Докторъ Макнамаръ казва, че презъ месѣцъ Марта въ 1867 г. холерата са намирала въ Аллахабадъ и въ Бонаресъ и не била още достигнала Вюртпоръ презъ студентното време, т. е. презъ Януария и Февруария. Въ това време Вюртпюрскиятъ князь, придруженъ отъ едно голѣмо количество хора, отишълъ на поклонение на едно свѣто мѣсто, което са нарича Хюрдваръ. И така, ако приѣмеме това, че холерата е една прехватлива болѣсть, то не ще да са чудиме съ оние случаи, когато тя избухва и мори колкото са може повече между събранните тамъ нѣколко стотини хиляди поклонници. Хайде да разглѣдаме това дѣло по-добре и по-подробно. Градътъ Хюрдваръ (Hurdwar) са намира на брѣговете на рѣка Гангъ въ една тѣснина на планината Севатискъ, 13 мили далечъ отъ онова мѣсто, което са отдѣля отъ Хималай. Мѣстоположеннето му е около 1,000 крака високо, като земеме морето за главна точка. Геологическиятъ съставъ на местата, на които стои градътъ, е камененъ, покритъ съ гнила (отъ последниятъ съставъ) и отъ едаръ пѣсакъ (молосъ). Тука холерата не са е показвала отъ деветъ години насамъ. Свѣталицето на поклонниците въ Хюрдваръ е една ивица зеня отъ деветъ мили дължина и отъ три мили ширина, по срѣдата на която тече рѣка Гангъ. Докторъ Кютклифъ казва, че 22 четвъртити мили съ биле занѣти отъ поклонници, които биле на брой до 3,000,000 души. Биле земени сичките игиенически мѣрки за тая огромна масса и извършили са най-строго. На 1. Априлия поклонниците захванале да пристигатъ на желаемата свѣтния и намѣстпле са на отрѣденните за тѣхъ мѣста. На 3. Априлия, панаирѣтъ, който прави часть отъ поклонниците, са отворилъ и, като една безпредѣлна рѣка, която са уголѣмява колкото повече вжрви напредъ, цѣли вжрволицы отъ човѣчески същества са натрупале, прострѣле са до равнините и продължаде да напрѣдватъ на Хюрдварската равнина до последниятъ благоприятенъ часъ за свѣщенната баня, която била отрѣдена отъ индийските свѣщенници да стане на 12. Априлия. Презъ пощта между 11. и 12. Априлия единъ джждъ, като изъ ржавъ, измокрилъ до кости те това многобройно сборище, което било, като рѣчи, безъ покривка. Колкото и да биле усжжршенствованни игиеническите нарѣдби, но тие не биле въ състояние да запретатъ на тоя, като потоппъ джждъ, да завлѣче въ Гангъ сичките мжрсотни и нечистоти, които покривале земита и които, на вѣрно, биле добре натрупани и отъ поклонниците. Заблѣжете и това, че помежду поклонниците биле и такива хора, които дошле отъ оние мѣста, дѣто морила холера. Докторъ Кютклифъ описва приключението на 12. Априлия

така: „Мѣстото, което са избра за свѣщенната баня, пмѣше 650 крачки дължина и 30 широчина и бѣше отдѣлено отъ рѣка Гангъ съ рѣчки. На това тѣсно мѣсто сичките поклонници съ струпаха отъ повече страни и надпилиха са, като сарделите въ своята кутийка, и, отъ пзходѣтъ на сжщцето до захождането му, банята бѣше препжллена отъ хора. Презъ сичкото това време водата бѣше мжтна и мжрсна: изпжрво, отъ пенелта на мжртвите, която бѣше донесена отъ тѣхните роднини и ближнии, за да са вжрви въ водите или въ тѣхното божество, а отъ друга страна, отъ испарението и омиванието на тѣлата нажжпающите са. Когато са кжпатъ въ това свѣтлице, то поклонниците са бжжковатъ три пжти презъ главата, — поѣкогашъ повече пжти, а поѣкогашъ по-малко. Въ сжщото време сѣки отъ тѣхъ никакъ не забравя да пине отъ освѣтенната вода, а ако нѣколко души отъ сжщата фамилия са кжпатъ наедно, то сѣки отъ тѣхъ подава на другите по една шена вода, която тие пзпиватъ съ благоговение. Никакъ не по-късно отъ другиятъ день вечерьта, т. е. на 13. Априлия, 8 души са удариле отъ холерата“. На 15. Априлия цѣлото сборище са разпжрснало, и свѣтлицето останало празно мѣсто, каквото си е сѣкога. Докторъ Джонъ Моррей направилъ единъ тжрде вѣренъ рапортъ за приключенята слѣдъ тржгнованието на поклонниците отъ Хюрдваръ. Той казва, че отъ 15. Августа сичките поклонници са разпжрснале и зампнале въ едно приятно време отъ годината презъ здрави мѣста, дѣто сичко са намирало въ изобилие и дѣто сичко било приготвено за тѣхното пжтувание. Тая вжрволица направила такава навалица по пжтищата, щого приличала на голѣма рѣка, която тѣче полегка. Докторъ Мюррей, който тогава билъ въ Месратъ, видѣлъ съ очите си какъ цѣла недѣля премпнуватъ цѣли вжрволицы отъ хора. Тие поклонници занесе холерата по сичките оние мѣста, по които премпнувале. Пжтищата биле напизани съ цѣли рѣдове болни: едни биле хжжраени въ рѣките и въ каналете, а други биле изоставени по пжтищата. И така, болѣстьта са распространила по градовете и по селата, презъ които поклонниците премпнувале и приносяле болѣстьта или смжртъта изъ Хюрдваръ до краищата на Индостанъ. На 13. Апри. имало ударени отъ холерата по сичките пжрви гостиници, които са намиратъ по пжтищата и които лѣжатъ близо до Хюрдваръ. Ако да би било вжжможно да обнародуваме картата на това мѣсто, то сѣки би видѣлъ съ очите си огнището на холерата и увѣрилъ би са, както и Д-ръ Мюррей, че холерата са е разносила по сичките страни и мѣста отъ поклонниците. Като разглѣда човѣкъ пжтищата, отъ дѣто съ минале поклонниците, то ще да види, какъ е тя занесена на юго-востокъ до Удъ, на югъ до Аллапоръ, на сѣверъ до Симла и на сѣверо-западъ до Песавуръ и до Кабулъ. На 11. Маия холерата са появила въ Песаваръ, и докторѣтъ на болницата обявилъ, че отъ много години не е виждалъ холера въ тая страна и че тя са е показала скоро слѣдъ пристигванието на поклонниците. На 21. Маия тя вече вжрдувала епидемически въ градътъ и достигнала до военната станция, дѣто за нѣколко дена изморила 92 души.

(Продължава са.)

КРАТКИ ПОНЯТИЯ ЗА ЗЕМЛЕДЪЛИЕТО.

I.

За климатът.

Ние казахме вече, че растенията получават своята храна из земята и из въздухът; ние казахме така също, че земледълецът е длъжен да изучи по-напред от сичко онай почва, на която мисли да сѣе; а сега сме длъжни да разгледаме въздухът и въобще сичките оние явления, които произхождат от него. Ако химията и да ни разказва, че съставът на въздухът над сичката земя повърхност е еднакавъ, но ние видиме съ очите си и усъщаме съ тѣлото си, че различни мѣста иматъ различни климати, т. е. че по едни мѣста въздухът бива сухъ и топъл, по други влаженъ и студенъ, а по трети умѣренъ. А какво произхожда от сичкото това? — Ето какво. Ако земледълецът и да не е въ състояние да измѣни самъ климатътъ въ своето село или въ своята градъ, то и въ такавъ случай той е длъженъ да са опознае съ него, ако само желае да са възползува от неговите свойства. Други въпросъ. Могатъ ли да измѣнятъ климатътъ нѣколко души, цѣло село, цѣлъ градъ, цѣлъ край или цѣлъ народъ? На тоя въпросъ ние смѣло можеме да отговориме положително. Да, ако цѣлъ единъ народъ пожелае да измѣни отчасти своите свойства на климатътъ и да ги употреби за своята полза, то той ще да достигне своята цѣль блѣстателно. Срѣдствата, съ които са достигатъ тие резултати сж различни и многочислени. Такъ, напримѣръ, разумните земледѣлци могатъ да изсушатъ блатата, да изсѣкатъ горите и пр. Слушайте сега. Ако на тая или на онай мѣстност падатъ изобилни дъждове, то трѣба да са осѣкатъ горите и да са изсушатъ блатата, защото отъ тѣхъ са повдига изобилна влага и произвежда наводнения; а ако тая или онай страна страдае отъ суша, то трѣба да са насадатъ дървета, защото главните източници на дъждътъ сж горите. Сичкото това одавна вече е припозната истина. Дрѣхите на старовременните земледѣлци ни доказватъ, че въ древните времена Германия е била студена и сурава земя. А я погледайте на тая земя въ днешниятъ день. — Днесъ тя нѣма вече она убийственъ климатъ, отъ когото сж са бѣле така много римляните. Същото видиме и въ южни Сибиръ. Тамъ, дѣто преди едно столѣтие не е расло нищо друго, освѣнъ ржъжъ и бърбой, преселившите са въ послѣдното време чехи сж насадиле даже и плодови лозя. Подобни примѣри ние знаеме голѣмо множество. И така, човѣкътъ е ималъ, и има, голѣмо влияние на климатътъ. Разбира са, че ако е сичкото това така, то, за да знаемъ какви срѣдства трѣба да са употребатъ противъ неблагоприятниятъ за насъ климатъ, ние сме длъжни да изучиме причините и обстоятелствата, отъ които зависи тоя климатъ. Свойствата на климатътъ са познаватъ най-добре отъ мѣстната флора (т. е. отъ оние растения, които растатъ на тая или на она мѣстност). Сѣки климатъ има свои мѣстни растения, слѣдователно когато знаеме какви растения растатъ на това или на онова мѣсто, ние ще да имаме понятие и за неговиятъ климатъ, и, наопаки, когато сме опознати съ климатътъ, то ще да знаеме и какви растения трѣба да посадиме на известната намъ почва. Климатътъ на сѣка една страна зависи:

1) Отъ географическото положение на страната. Подъ име географическото положение на стра-

ната ние подразумѣваме положението на това или на онова мѣсто, т. е. въ кой именно край на земното кълбо са намира това мѣсто: на сѣверъ ли, на югъ ли, на востокъ ли или на западъ. Сѣверниятъ климатъ е студенъ. Колкото ние са отдалечаваме отъ нашиятъ умѣренъ климатъ и приближаваме са камъ сѣверниятъ полюсъ, толкова повече чувствуваме по-силенъ студъ, защото сѣверните мѣста са нагрѣватъ отъ слънцето не съ падающи право отгоре надъ него, а съ полегато дѣйствующи лъчи; а колкото повече са приближаваме камъ екваторътъ, т. е. камъ югъ, толкова повече усъщаме топлина, защото надъ тие мѣста слънечните лъчи падатъ право. Да приведемъ двѣ доволно прости доказательства. Сѣки вече са е увѣрилъ, че когато слънцето грѣе право надъ насъ, т. е. около пладне, ние чувствуваме най-голѣма горѣщина; а вечеръ и заранъ, когато то е далечъ отъ насъ, ние осъщаме прохлада. Ние знаеме така също, че зиме слънцето не стои надъ насъ право, т. е. че то са отдалечава отъ насъ камъ югъ и нагрѣва южниятъ полюсъ. Ето защо, когато сѣверната половина на земята са наслаждава съ благотворително лѣто, то южната тѣрпи студове и виелицы, и наопаки, когато южниятъ полюсъ поерѣща пролѣтъа, то сѣверниятъ чувствува есенна мокрота. Изъ сичкото това ние ще да разберете, че сѣверниятъ и южниятъ крайове на земята не могатъ да бждатъ плодородни, защото слънцето не нагрѣва достаточо повърхността на тамошната земя. Така, напримѣръ, ние видиме, че голѣмата частъ отъ домашните принадлежности на човѣкътъ не успѣватъ да сжърѣятъ даже и въ архангелската губерния въ Россия. Цървата причина, по която произхожда това явление, са заключава въ туй, че въ тамошните мѣста лѣтото бива твърде късо, а втората, въ това, че слънцето не може да стопли достаточо земята. Ето защо по тие мѣста никогда нѣма да са развие земледѣлчото: зимата бива дълга и студена, растенията нѣматъ време да израстатъ и да дадатъ плодъ, а човѣкътъ е принуденъ да сѣди по деветъ мѣсци въ колибата си, да живѣе въ бездѣйствие или да са занимава съ такива занятия, които не изискватъ послѣдователенъ трудъ т. е. да ходи на ловъ и да храни семейството си съ дивѣчъ. Съ една дума, въ продължението на цѣли лѣветъ мѣсца сѣверниятъ човѣкъ отивка отъ земледѣлческите занятия, а въ продължението на късото лѣто той не е въ състояние да са приучи изново и да обзаведва не удовлетворящата неговите потребности земя. Но при сичкото това множество доказательства свидѣтелствуватъ, че ако тамошните жители, при сичките природни препятствия, да бивале повече любовъ камъ земледѣлието, то земята би дала много повече, отъ колкото дава днесъ. Но за щастнето на сѣверните страни, немногочисленните лѣтни дни възнаграватъ и човѣкътъ и растителността отъ друга страна, защото тие дни биватъ твърде джлги. Така, напримѣръ, въ архангелската губернии лѣтните дни иматъ новече отъ дваететъ часа, а въ Нова-земя слънцето не захожда въ продължението на сичкото лѣто. И така, сѣверните страни оставатъ безплодни по двѣ причини: 1) защото тамошната природа е противна на сѣка една растителность, и 2) защото тамошните жители са не стараятъ да уллучшатъ климатътъ и земледѣлието. Освѣнъ това, народонаселението въ тие крайове не може да бжде увеличено, защото тамошната храна не е въ състояние да удовлетвори неговите трѣбования. Количеството и качеството на храната въ сѣверните страни сж важни и за това, защото човѣкътъ, както и животните, вдатъ презъ зимата

много повече, нежели през лътото. Но да оставиме сѣверните страни и да кажеме нѣколко думи за восточна Европа. Восточна Европа са намира камъ западъ въ такова сжщо отношение, въ каквото и сѣверъ камъ югъ, т. е. ако югъ и западъ сж топли и благоприятни за растенията, то сѣверъ и востокъ сж противоположни. Причината, както ми са чини, са заключава въ това, че западъ е обикърнатъ съ море, а востокъ е сжединенъ съ Азия. Да приведемъ единъ твърде убѣдителенъ примѣръ. Въ Россия за най-студено мѣсто са счита градъ Кола, а ние знаеме, че въ Казанъ и въ Пермь, които лѣжатъ много по-на югъ, биватъ не по-малки мразове. Въ Оренбургъ и въ Архангелскъ биватъ еднакви зими. Земете картата и увѣрете са, че между Оренбургъ и Архангелскъ сжществува страшно разстояние. И така, както сѣверъ, така и востокъ иматъ голѣмо влияние на неблагоприятния климатъ. Единственното различие, което сжществува въ това отношение, са заключава въ туй, че на востокъ, послѣ студената зима, настава твърде горѣщо лѣто. Така, напримѣръ, въ Оренбургъ лътото бива много по-горѣщо, нежели лътото въ Италия. Въ Москва, на востокъ, лътото е по-горѣщо, нежели лътото въ Англия; а зимата въ Киевъ, която са продължава цѣли петъ мѣсца, е деветдесетъ пжти по-студена, нежели зимата въ Холандия. Но тие различия сжществуватъ и на малки пространства. Така, напримѣръ, въ Далмация, която лѣжи подъ еднаква сѣверна ширина съ Романия, зима почти не бива. Да кажемъ нѣколко думи и за растенията. Орѣхи и диви кестене растатъ почти по сичка западна Европа, а въ харковската губерния тие никакъ не могатъ да вирѣятъ на воздухътъ. Подобни примѣри ние видиме доста много. Въ Габрово или въ Шуменъ не могатъ да израстатъ и да дадатъ плодъ множество растения, които растатъ, напримѣръ, въ Германия, ако тая земя и да са намира много по-на сѣверъ. Да кажемъ нѣколко думи и за южните страни. Ако подъ думата сѣверъ ние разбираме студени и негостеприѣмни крайове, то подъ думите югъ подразумѣваме нѣщо топло ч производително. И наистина, на югъ отъ насъ, като напримѣръ въ Африка, която са намира на самиятъ екваторъ, бива до толкова горѣщо, щото ние не можеме ни да си въобразиме; но ние подразумѣваме тука не сичкото земно кълбо, а само Европа, слѣдователно подъ име южни крайове ние разбираме оние мѣста, които сж твърде благоприятни за растенията. Въ южна Европа растителността е разнообразна и изобилна. Освѣнъ това, тие крайове сж щасливи и за туй, че ако по тѣхъ народонаселението, — по причина на голѣмите жари, които разслабватъ нервите, — и да не е до толкова трудолюбиво, до колкото е работенъ народътъ въ сѣрните страни, но то сѣкога е многочисленно. Както за сѣверните жители е необходима изобилна и мазна храна, така за южните сж нужни слаби и сжвсѣмъ незначителни тѣлесни потребности. Разбира са, че при малките потребности и при баенословното плодородие на земята, народонаселението почти сѣкога ще да са увеличава. Съ една дума, южните страни иматъ слѣдующите преимущества: 1) ако южните народи и да сж много по-лениви и много по-изнѣжени, то тие иматъ многочисленни сѣрства да станатъ по-богати отъ сѣверните и да живѣятъ по-добре отъ тѣхъ; 2) за работата са плаща по-малко, защото сжществуватъ многочисленни работници; 3) на югъ почвата дава много повече, нежели почвата на сѣверъ; 4) сжобщенията ставатъ по-лесно, слѣдователно и тжр-

говията е въ сжстояние да обогати множество частни личности.

(Продължава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪ АНГЛИЯ.

Разбира са, че и преподаването въ тие школи не е такова, щото да служи за противовѣсие на гореказанните груби вкусове; въ него нѣма нищо привлѣкателно: младѣжите не могатъ да глѣдатъ на него друго-яче, освѣнъ като на нѣкаква си тежестъ, защото въ това преподавание има малко чисто литературенъ и много технически материялъ. Но най-важното въ тие школи са сжстои въ това, че ученикътъ са научва добре грѣцки и латински и да пише правилно на тие два езика стихове и проза. И дѣйствително, мнозина, съ помощта на практиката и на памѣтъта, достигатъ своите цѣли. Само въ едно, именно въ знанието и въ употреблението грѣцкиятъ езикъ, ангелските воспитаници стоятъ по-високо отъ нашите лицеисти. Въ моите рѣце са намира тетрадка, — сжставена отъ различни сжчинения, които сж са удостоиле награди, — въ която нѣкои сцени изъ Шекспира сж преведени твърде добре на грѣцки ямби, спорѣдъ стилътъ на Софокла. Но въ сичките други отношения азъ ги считамъ за по-слаби. Латинскиятъ езикъ въ тѣхните стихове и въ тѣхната проза е по-малко изященъ и чистъ, нежели въ нашите по-добри риторически сжчинения. Мене са чини, че тие сж твърде малко познати съ историята: тие приѣматъ легендите за Курция и за Регула за достовѣрни факти, и разсжждаватъ за рицарството и за сѣрните вѣкове съ неопредѣлени общи мѣста, както е бивало едно време и въ нашиятъ стари университетъ. Тие, както ми са чини, не разбиратъ различieto въ правата, въ чувствата, въ идеите и въ характерете, които са обработватъ и преобразиватъ сжобразно съ вѣковете; тие, както са види, не сж прочеле, като нашите по-добри ученици, произведѣнията на нашите сжвременни историци, като на Тиера, на Мишле и на Гизо (?). Въобщо, у тѣхъ са намиратъ твърде малко свои собствени идеи; а ако оставиме на страна ежедневиите текущи практически вопросы за сжвременната политика, то сѣки ученикъ отъ риториката изъ парижскиятъ лицей има повече свои мисли. Тие сж челе множество класици въ оригиналътъ, но обясненията, които имъ сж са даватъ, иматъ чисто граматически свойства и отличаватъ са съ положителностъ. Тѣмъ не указватъ на красотите въ прочитанното, на нѣжността въ слогътъ, на трогателността въ ситуацияте, на способите, които сж употребени отъ авторътъ, на характерътъ относително неговиятъ талантъ и на свойствата на неговиятъ умъ, — сичкото това са счита за нѣщо сжвсѣмъ неопредѣленно. Преподавателътъ не говори съ слушателите си като критикъ съ таква хора, които сж надарени съ вкусъ; той са не сгараетъ да развие въ тѣхъ тжжката относително литературниятъ тактъ и не указва имъ на великите писатели на тая страна. Сжщото са повтаря и съ математиката: той повече преподава формулите й, нежели нейниятъ духъ. Като ржководител на геометрията и до днесъ още служи оизи сжщи текстъ изъ Евклида, който са изучва и произнася наустъ; а разумътъ и разсждението занимаватъ второто мѣсто. Твърде чѣсто това преподавание произвежда само единасти и машинални изчислители. Противно на това, младиятъ деветнайсетолѣтний французинъ, ако само той е умелъ и ако са учи добре,

има общо образование, зародишъ отъ добри идеи, нѣколко собствени полупоглѣди, положително подражание на нѣкои извѣстни автори и на тѣхния стйлъ, начала отъ различни теории и неопредѣлени вѣрзрѣния на изящното, на историята и на философията; въ него баремъ има вече сжзание. че сжществуватъ обширни въпроси, които иматъ голѣма важностъ и за които непременно трѣба да си сжставиме какво-годе мнѣние; а сичкото това става за него необходимо и за туй, че въ воздухътъ, около него, са носатъ зародиши отъ скептицизмъ, че той самъ е изгубилъ по-голѣмата частъ отъ своите религиозни вѣрования, че не сжествува никаква, отъ сичките приѣмена и на сичките наговарена, доктрина, която би приковада неговиятъ умъ, който са намира въ нѣкакво си неопредѣлено и шантаво положение, и че, ако той пожелае да хвърли якорътъ си въ пристанището, то е обязанъ по-напредъ да намѣри това пристанище и да сжздаде тоя якоръ. Тука, множество отъ познатите мене образовани ангелизе, считатъ своето воспитание въ колегиите, даже и въ университетътъ, за просто подготвление, за гимнастика, за упражнение на памѣтъта и на вниманието, — повече за нищо. „Когато излѣзохме отъ тамъ, ми говорѣха тие, ние бѣхме принудени да преработиме или, по вѣрно да кажеме, да изработиме изново своето воспитание и да добиеме съ самостоятелно прочитание сичко, щото ни е необходимо да знаеме изъ историята, изъ философията, изъ политическата економия, изъ естественните науки, изъ искусствата и изъ литературата.“ Сега захвататъ вече да поправятъ тая погрѣшка и да разширяватъ кръгътъ на образованието; но той се още остава тѣсенъ, защото за негово срѣдоточие се още са счита Евклидъ и сафическиятъ стихъ. Ето защо умътъ, като са развива твърде полека, слѣдъ време дохожда до общи понятия за различни предмѣти. Ето ви още една подробностъ, която опредѣлява окончателно различieto между двѣте господарства. Ако земеме срѣдната цифра, то трѣба да извлѣчеме изъ своята пропорция таково заключение, че за воспитанието на едно момче са исхарчватъ въ Гарро двѣсте фунта стерлинга на годината. А много ли са намиратъ у насъ такива бащи, които би могле да даватъ на годината по петъ хиляди франга за воспитанието на синътъ си? Въ Франция чиновникътъ или онзи човѣкъ, който занимава една отъ така нарѣченните свободни професии, заслужва повечето пжти три хиляди франга на трисето-лѣтниятъ, а петъ хиляди на петдесето-лѣтниятъ си вжзраст. Като допълнение на това, азъ трѣба да кажа, че той обикновенно получава доходъ само отъ незначителенъ капиталъ. Ето защо, като вжмъздие, сждржанието на синътъ му са сжстои само отъ хилядо франга въ колегиата и отъ четирисотинъ франга въ семинарията; но въ това сжщо време степендите, които са назначаватъ отъ господарството, сж твърде многочислени. Азъ мисла, че, сжобразно съ нѣкои факти, класическото воспитание чини въ Франция петъ пжти по-малко, нежели въ Англия. Ингелизете са сжзнаватъ и сами, че обичайтъ камъ несжразмѣрните разности сжставлява тѣхниятъ отличителенъ характеръ. Съ помощта на парламентътъ са поддържатъ само 8,500 за пжрвоначалното обучение ингелизски школи; а тая цомощъ би била въ сжстояние да поддържа въ Франция 25,000 такива сжщо школи; тя би дала пжлно воспитание на 1,500,000 французски дѣца, намѣсто 950,000 ингелизски. Г. Арнимъ е направилъ смѣтка, „че разности за сждржанието и за администрацията на французските школи сж ра-

вни съ една четвъртина отъ разности на ингелизските школи“. Говоратъ, че въ Оксфордъ, дѣто азъ отивамъ утре, и вжобще въ университетите, студентинътъ харчи срѣдно число триста фунта на годината; но двѣсте фунта сж достаточни, а на нѣкои, ако праватъ економия, стигатъ и сто фунта. Авторътъ на Тома Броуна говори за единъ твърде бѣденъ студентинъ, който живѣлъ съ 75 фунта, но живѣлъ съ такава малка сума само за това, защото ималъ къща безплатно. Тоя студентинъ са ползувалъ съ всеобщо презрѣние. А у насъ студентинътъ на медицината или на правосждието, който би са ползувалъ съ 1,875 франга и съ къща, би билъ подпжлно обезбѣденъ. Мнозина иматъ само по 1500 франга, но, при сичкото това, ни на единъ богатъ човѣкъ не би могло нито да дойде на умътъ да презира своятъ сиромашъ другаринъ.

(Проджлжава са).

ЗА НАШИТЕ СЖДРУЖАВАНИЯ, КОИТО НОСАТЪ НАЗВАНИЕ ЕСНАФЕ.

По оние мѣстности, въ които населението е образованно, отъ търговецътъ са изискватъ доста голѣми познания, за това са е и появила нужда да са отварятъ търговски училища. Въ тие училища са преподаватъ почти сичките предмѣти, които иматъ какво-годе отношение камъ търговията. Като главни предмѣти, както въ училището, така и въ практическиятъ животъ на търговецътъ, сж слѣдующите: 1) той трѣба да познава разнообразните търговски нужди, т. е. сичко, което са отнесенъ до испроваждението на стоките и др. съ поща, съ желѣзница, съ вапоре, съ кираджие и пр.; 2) той трѣба да са опознае съ митарските (гюмрюкъ) закони, съ търговските обичаи, съ качеството на стоките, съ книговодството и пр. Спомагаемите познания въ търговията могатъ да са раздѣлатъ така сжщо на двѣ отдѣления: 1) търговецътъ е длжженъ да изучи добре аритметиката, да знае нѣколко чужди езици, да пише чисто и красно и да умѣе да сжчинява правилно своята корресонденция; 2) той е длжженъ да познава монетите, мѣрите, фабрикантите и по-главните контори. Единъ подпжлно образовенъ търговецъ трѣба още да познава търговската география, правата на търговията, на полиците, на асигурацията и на мореплаванieto.

III.

Да разглѣдаме сега въ какви отношения са намира търговията камъ джржавата. Познато е вече, че джржавата има голѣмо влияние на търговията, слѣдователно отъ нейната търговска политика и отъ нейниятъ тактъ зависи да са даде на тая търговия по-голѣма или по-малка важностъ, когато тя са води отъ нейните подданници. Съ една думъ, отъ здравата, отъ предвидливата и отъ разумната търговска политика на тая или на оная джржава зависи щастнето на оние, които са наричатъ нейни подданници. За да са достигне тая цѣль, джржавата трѣба да глѣда съ сичките вжзможни начини да улесни и да разшири търговските сношения на своите подданници-търговци, как-

то вътрѣ въ своите области, така и вънѣ отъ границите. Като органъ на тая политика служи така нарѣчената търговска полиция, която трѣба да бди надъ сичките търговски дѣйствиа, както на своите домашни търговци, така и на оние чуждестранци, които водатъ своята търговия вътре въ държавата. Търговската политика на една добре устроена държава или на една търговска полиция приемава своето направление отъ едно нарочно за това поставенно министерство на търговията. А за да може министерството съ сичкото това да са ползува отъ практическите съвѣсти на умните хора и да познае добре нуждите на търговците, то трѣба да състави по търговските центри, а най-повече по голѣмите скелн, такива търговски съвѣсти, които повечето пъти са наричатъ търговски камери. Въ търговската политика на една държава трѣба да са приеме за първо начало свободата на търговията. Тя цѣлти най-много тамъ, дѣго съществува тая свобода, слѣдователно сѣко стѣстяване, било чрезъ монополи, било чрезъ гюмруци и други такива срдѣствн, не може да ѝ не бжде вредително. Бивале сж и такива случаи, когато държавата е искала да бжде ужъ полезна съ стѣснителни мѣрки, но слѣдствията сж показали тѣхната неудобност. За щастие, трѣба да са каже, началото на свободата въ търговията е земада вече върхъ въ по-голѣмата частъ на образованните държави. Но при сичкото това неограничената свобода и въ туй отношение е немислима. Тя е немислима, изпърво, за това, защото и търговията трѣба да спомага на държавните нужди чрезъ плащанне на даноци; а второ, защото съществуватъ и такива произведения или стоки, които изъ чуждите земк би биле много по-евтини, отъ колкото изъ мѣстните. Въ такавъ случай държавата трѣба да наложи на странните произведения и стоки такавъ налогъ, щото тие да не могатъ вече да конкуриратъ съ мѣстните. Но и въ тая случай държавата трѣба да бжде много осторожна, защото съ такова улеснение на мѣстните фабрики може, на мѣсто да ги повдигне, да ги приспи, и така да покровителствува, за пагубата на мѣстните кулуваче, вътрѣшната проста и скѣпа стока срдѣщу вънкашната добра и евтина. Съ една дума, търговията зависи твърде много отъ държавата. Ако държавата, напимѣлъ, въвежда и вътре въ своите области гюмруци и други притѣснителни мѣрки, то търговията страдае отъ това твърде много. Същото бива и тогава, когато държавата запрѣщава да са изнасятъ оние произведения, които сж изобилни въ страната. Сичките притѣснителни мѣрки биватъ вредителни, и тогава, когато са знае, че търговецътъ отѣква различни случаи, за да са възползува отъ тѣхъ. Така, на примѣръ, търговецътъ извлача най-много полза тогава, когато на едно мѣсто има изобилне отъ единъ предмѣтъ, а на друго недостатокъ. Ако поговориме повече за това търговско пресмѣтваанне, то ще да кажеме, че то са характеризира най-добре чрезъ думата спекуляция. Въ кръгътъ на спекуляцията влазя сѣкви предмѣтъ, и тя, спекуляцията, са ползува отъ сѣко време, било въ мирно време, било въ бой. Ще да кажеме още, че сѣкви единъ търговецъ, който предвижда добре и който умѣе на време да зема нуждните мѣрки, става богатъ, а противоположниятъ осиромашава. Като заключимъ това наше кратко обозрѣние за същността на търговията, ние имаме намѣрение да по-

ложиме на кратко въ идущите бройове и нейната история *).

(Продължава са).

НАРОДНИ ПЪСНИ.

I.

Остана Рада вдовица
Сжъ седеиъ дръбни дѣчица,—
Едно отъ друго по-мааки,
Едно отъ друго по-сиия,
Сѣляла Рада, жалала,
Жалала деветъ години
И десетата подбала.
Ради си веки дотѣна,—
Жалби ѝ сжрце стискали,
Тяги ѝ душа обляли,
Че стана Рада въ сѣбота,
Извади Рада сирѣ восакъ,
Направи сѣща восчани;
Па влѣзи въ нова градника
И набра лѣвти сѣкаиво,
Накити сѣщи восчани,
Че викна Рада заплака,
Заплака и запарѣжа:
„Стойчо лѣо, първо либенце,
Оздрави ли ти шарката,
Шарката, синапичата,
Главата, Стойчо, сжрцето?
Знайш ли, Стойчо, помниш ли,
Какъ ма хубаво учеша:
„Моли са, Раде, на бога,
„Да тѣжа и да оздрави,
„Вдовица да не оставашъ,
„Че е вдовица най-лошо:
„Вдовица, Рада, прилича
„На птиче на лувиче,—
„Кога го срдѣшатъ пилците,
„Добра му срдѣца не казватъ““.
Така е Рада плакала,
Плакала и парѣжала,
Дано я чуе мртвенецъ
И даво ѝ са обади.
Стойчо я изъ гробъ послушалъ
И на Рада си думаша:
„Доста си, Радо, плакала,
Че и мели веки дотѣна
Отъ твойте сжлзи горѣщи““.

II.

Тръгнала е Кера
За вода студена,
А слѣдъ Кера вѣрви
Тѣшка силна свадба;
Садъ свадбата иде
Майѣ добаръ юнакъ,
Майѣ Кери дума,
Тихо проговаря:
„Стой, почѣвай, Кери,
Вѣщо ще та питамъ:
Не рачиш ли, Кери,
Кума да ми станешъ,
Мене да вѣнчѣшъ
Съ червоока будка?“

*) Тука сме длѣжни да кажемe, че редакцията не раздѣля въ сичко мнѣнията на авторътъ, защото днешната политическа економия обича да пила по-здраво. Ние рекомандуваме на авторътъ економическите размисления на Джона Стюарта Милла, на Адама Смида, на Огюста Конта и пр. Не би било лошо да прочете и петиятъ томъ отъ съчиненията на Черпишевски. Р.

Кера Маио дума,
 Ясно проговаря:
 „Стой, почкай, Маио,
 Мама да попитамъ:
 Пуца ли ма маио,
 Кума да ти става,
 Тебе да вѣщя
 Съ черноока булка“.
 Кера маио дума,
 Тажно проговаря:
 „Мамо, стара мамо,
 Мене Маио вика
 Кума да му стана,
 Него да вѣщя
 Съ черноока булка“.
 Мама Кери дума,
 Ясно проговаря:
 „Не та Маио вика
 Кума да му станешъ,
 А та Маио вика,
 Булка да му бждешъ,
 Маио кума има,
 Ама булка нѣма“.

III.

Похвали са Донината,
 Донината стара майка:
 „Каго Донка видѣ нѣма,
 Донка ми е по-хубава
 Отъ момите, отъ момците,
 Отъ хубаво ясно сажце,
 Отъ по-хубавъ ясенъ месѣцъ!
 Дѣ и зачу ясно сажце,
 Па отиде у Донкини,
 Че си Донки проговаря:
 „Мари Донке, бѣла Донке,
 Майка ти са тихо хвали,
 Че си била по-хубава
 Отъ момите, отъ момците,
 Отъ хубаво ясно сажце,
 Отъ по-хубавъ ясенъ месѣцъ.
 Хайди съ мене на планина
 Да са двама надгрѣивама,
 Кой повече време грѣи,
 Той ще бжде пръвъ на свѣтътъ“.
 Станала е бѣла Донка,
 Намѣстила кржстатъ чумберъ,
 Престѣгнала тжвка снага,
 Накитила кждра глава
 И обула жжги чехди.
 Тржгаали сж съ ясно сажце,
 Изгѣзла сж на планина,
 Изгрѣли сж свѣтло, ясно,
 Зачуали старо, младо,
 Ясно сажце изгрѣяло
 И огрѣло двѣ планини,
 А пакъ Донка изгрѣяла
 И огрѣяла три планини *)

КНИЖЕВНОСТЪ.

Јеллада в Јелени, написано А. Ј. Кумануди. У Београду 1874, in 8°, стр. 170. Разказ-

*) Тие три пѣсни са испроводиха въ редакцијата на „З а н и е“ отъ г-на М. Кжсогѣдъ съ слѣдующата забѣлѣжка: Пѣсните сж записани отъ мене, а слушани сж отъ баба Недѣля. Ние молиме сжбирачете на народните пѣсни да явљаватъ и въ кои имено мѣстности сж тие записани, защото сж важни не само пѣсните, но и нарѣчието. Освѣнъ това, ние ги сжвѣтваме да бждатъ послѣдователни въ правописанието си и да не пишатъ двојко една и сжца дума.

ватъ, че почти сичките народи и народности обичатъ да възхваляватъ своето прошедше, да са хвалатъ съ своето настояще и да презиратъ умственото развитие и историческите отличия на своите сжсѣди. Така, например, французеге пишатъ цѣли томове и разказватъ на свѣтътъ, че французскиятъ народъ е игралъ най-големите роли въ историята на умственото развитие въ Европа (Гизо), че Корнели, Расинъ и Молйеръ сж дале първото начало на новата литература и че французските политици и дипломати сж накарвале стотина пати другите европейски државници да са искорпнѣтъ въ кози рогове; нѣмците пишатъ още по-дебѣли томове, въ които са хвалатъ съ своиятъ умственъ напредокъ, съ своите Шиллеръ, Леслингъ и Гетевци и съ своите побѣдоносни гиганти и талиянците не щатъ нито да чујатъ, че на тои свѣтъ сжществувала италијанска литература и че, освѣнъ Данта, Ариосто, Джорнано Бруно и Рафаели, подвжсното небе сжществуватъ и други поети и живописци; Англия не признава заслугите на другите народи въ умственото развитие на човѣчеството и не уважаватъ почти нѣщо, щото не е нейна собственост, освѣнъ грчко-римските рогозки, които са нарччатъ древности. Разбира са, че ако е сичкото това тага, то и гржците, — ако не съ своите сжвременни заслуги на човѣчеството, то съ своите полуфалшиви древности, — иматъ право да напишатъ житите си и да доказватъ на невѣжественото човѣчество, че ако господъ Саваотъ да не би сжздалъ това велико племе, то хората, сичките хора вжбжце по доднешниятъ день би после трева и добитакътъ би измрѣлъ отъ гладе. Но ние, които нѣмаме нито исторически, нито канонически, нито археологическо-манически претензии, трѣба да бждеме безпристрастни критичи и да взнесеме предъ сѣкиго истината. Днешни Гржция, днешната гржчка литература, днешниотъ гржчко развитие и днешниотъ гржчко прогресивно вљавние на другите народи и народности нѣматъ такава сила, каквато имъ са приписва отъ тѣхните домашни и чужди писатели. Но да не помислите, че съ тие нѣколко рѣда ние искаме да кажемъ, че Гржция не напредава и че днешните гржци иматъ по-малко знајие, нежеди тѣхните знамѣнити праѣди, които сж носиле име еллинѣ. Сжвременните понятия за различни предмѣти, сжвременната наука и знајие и сжвременното умствено развитие, даже и у гржците, са намиратъ въ такава сжщо отношения камъ класическата грчко-римска цивилизација, въ каквото са е намирала старовременна Еллада камъ скитските варваре, и ако сжвременното човѣчество преклонява колѣната си предъ Сократа или предъ Димостена, то прави това не защото признава тѣхното учение за положителна истина, а защото на човѣчеството и до днешниятъ день сж нужни идеали, мощи и археологически свѣтци. Ние знаеме, че мнозина сжбиратъ стари икони, стари псалтире, стари монети и пр. А зашто и за какво ги тие сжбиратъ? — Сжбиратъ ги не за това, че тие сж изици, полезни и поучителни, а защото сж стари. Сжвременната наука са не кланя вече на подобни кумири. Да упази господъ богъ и насъ да подпаднеме подъ тие археологически заблужденија! И така, ние са сжзнаваме, че нашите брајни православни гржци са учатъ, че тие издаватъ множество книги и вѣстници и че тѣхните школи са увеличаватъ; но въ това сжщо време безпристрастността изисква отъ насъ да кажеме и туй, че оние похвали, които излазитъ изъ нашите уста за нашите собствени персони или за нашата собствена народност, сж ненадѣжни; че ситното самолюбие и незаслужената гордостъ са не сжглашаватъ съ справедливостта и съ превжсходството; че благоразумниятъ народъ или благоразумниятъ и здравомислящиотъ човѣкъ трѣба да очѣква похвала отъ другите и да са не облѣга на своето собствено сжждение, когато са разсжждава за неговата личностъ; че истината, знанието, умътъ и генпјалността не сж исклучителни привилегии на отдѣленъ народъ, на извѣстно поколѣние

и на опредѣлени отъ провидѣнието личности; най-по-слѣ, че за умниятъ човѣкъ и за здравомислящиятъ народъ е милионъ пѣти по-полезно да туря подъ най-строгата критика своите достойнства и понятия, нежелу да успокоява своето самолюбие съ полуфалшиви древно-сти, да замѣнява своята настояща нищожностъ съ величнето на своите прадеди и да са хвади предъ свѣтътъ, че „истината“, „знанието“ и „културата“ сѫ монополъ на тоя или на оня народъ, или че човѣчеството е обязано да направи храмове на старовременното развитие, да приѣме за фактъ изказанните въ онова време теории и да са успокои за сѣкога. А сѣки вече знае, че себѣлюбието е такава една чудна сила, която са управлява не чрезъ бездоказателни принципи, а чрезъ разумно обсъждане. Тука сме длъжни да кажеме и това, че колкото е по-силно и по-грубо себѣлюбието у тоя или у оня народъ, толкова той бива и по-пристрастенъ, по-несправедливъ и по-безчовѣченъ камъ другите. За доказателство на нашето заключение ние ще да укажемъ пакъ на грѣцкиятъ характеръ и на грѣцката ненавистъ камъ другите народи. Да кажеме и противоположното. Колкото единъ народъ е по-безчовѣченъ, по-фанатиченъ и по-пристрастенъ камъ другите народи и народности, намъ другите вѣри и вѣрования и камъ чуждите понятия и идеи, толкова е той и по-невѣжественъ, по-простъ и по-достоенъ за съжаление. Истинното образование изисква отъ човѣкътъ съвѣсмъ друго. Само оны народъ може да издѣвенъ своето варварско положение, който са старае не за развитието на своите национални принципи, а за обогатението на общечовѣческите начала, отъ които зависи почти исклучително и неговото собствено благосостояние. Испорпята почти на сичките нации свидѣлствува, че нашето заключение е вѣрно. Така, наприимѣръ, изъ историята са види, че само оны принципи, само оны закони и само оны постановления, които сѫ имале не националенъ, а общечовѣчески характеръ, сѫ бивале дълготрайни, полезни и животворящи. Литературата ни доказва същото. Ако Шекспиръ, Байронъ, Шиллеръ, Гоголъ, Сервантесъ и др. да не би биле общечовѣчески поети, то тѣхната слава о-давна вече би завянала и тѣхните труди би са челе само отъ модците. Да вземеме за примѣръ и съвременна Германия. Сѣки, който слѣди за съвременната литература въ Европа ще да са съгласи съ мене, че въ Германия въ послѣдните нѣколко години е захванала да са распространява чисто патриотическа литература, която подека-дека убива умственото движение на тая земя и която малко-по-малко изкорѣнява оны семена, които сѫ биле посѣяни въ продължението на толкова десетилѣтия съ таква голѣма мжки и старания отъ германските мислители. Съвременна Грѣция никога не е излазала изъ това безплодно, недълготрайно и безжизнено направление. Това са види и изъ Атинскиятъ университетъ. Сърбскиятъ вѣстникъ „Радъ“, който критикува така също гореказаннага книга, говори, че „въ тоя университетъ са преподаватъ множество глупости.“ Но ние са отдалечихме отъ своягъ предметъ. Отъ вместо на авторгъ, който е съставилъ гореобявенната книга, са види, че той е грѣкъ и че неговото единственно желание е било да опознае сърбскиятъ народъ съ православните едливни, камъ които школата на познатиятъ „Видов-Дан“ има голѣма слабостъ. Но питане е, псидналъ ли е г. Кумануди добровѣстно своята цѣль? На тоя вопросъ ние смѣло можеме да отгориме отрицателно. — „Знаете ли, мой милди брати сърбе, че въ Грѣция живѣятъ грѣци и че тие грѣци сѫ православни?“ пита г. Кумануди. — „Ние знаеме само това, че грѣците сѫ или попове, или калугере,“ отговаря народгъ. — „Вие сте издѣгани,“ говори г. Кумануди. — „Грѣците сѫ отвориле очите на сичкиятъ свѣтъ, грѣците сѫ разсадници на образованието, грѣците сѫ великъ и достоенъ за уважение народъ.“ — „Тие пѣятъ евангелието съ носовете си,“ казва народгъ. — „Вие сте варвари и нѣмате никакво понятие за велико-

то и за славното! казва г. Кумануди. — Боже мой, боже мой, даже и онова велико племе, което нѣкога си е защищало Термопийте и което въ продължението на цѣли хилядолѣтия е отнимало златните руна отъ варварете, е забравено отъ невѣжественното човѣчество!“ Съ една дума, за да отвори очите на глупавите варвере и да имъ вдѣхне истинна любовь камъ избранните отъ самото провидѣние аргонафти, г. Кумануди е написалъ гореказанната книга на сърбски езикъ и постаралъ са е да източи на страниците й сичкото „свое“ краснорѣчие и сичките „чужди“ дипломатически съображения. Ние казваме „чужди дипломатически съображения“ за това, защото половината отъ разсъжденията на г-на Кумануди сѫ повтарятъ почти ежедневно отъ сичките дипломати „мира сего“ и защото въ сичката своя книга грѣцкиятъ хенни са старае да блѣсти, да изнася на видѣло канцеларски и дипломатически съображения и да говори съ такавъ тонъ, съ такавото обикновенно говорятъ Бисмарковците. Разбира са, че ако г. Кумануди да би желалъ да направи противното, то той би са постаралъ баремъ колко-годе да псидна своята програма, т. е. той би са постаралъ баремъ накратко да ни разскаже въ какво положение са намиратъ неговите едливни, какви сѫ тѣхните днешни стрѣмления, какви сѫ тѣхните надѣжди и пр.; съ една дума, ако г. Кумануди да не би билъ дълбокъ дипломатинъ, то той би описалъ съвременното положение на грѣцкиятъ народъ, и съ това би направилъ много повече, нежелу съ своите на нищо неосновани дипломатически джрдории. Ехъ, прокѣтата дипломация е изкривила не единъ мозакъ! „Но народните стрѣмления, които са нарчатъ отъ дипломацията господарственни тайни, не трѣба да са изнасятъ на пазаргъ,“ ще да ни каже г. Кумануди. „Ако е така, ще да отговориме ние, то и ние не би трѣбало да губите времето си, да хабите мастилото и хартията си, да харчите парите си и да ни разсказвате за бъдѣщото развитие на грѣцката търговия, за консулете, за дългите бради на епископете“ и др. т. Единственната добра страна, която са срѣща въ тая книга, са заключава въ това, че ние имаме възможность да извлѣчеме изъ нея нѣковъ статистически свѣдѣния. Така, наприимѣръ, изъ нея са види, че въ Грѣция живѣятъ 1,557,894 души, изъ които само 218,027 са занимаватъ съ земледѣлие. А съ какво са занимаватъ другите грѣцки жители? Авторгъ на гореказанната книга ни разсказва, че 28,295 души сѫ слуги и слугини, 13,735 служатъ въ войската и 7,000 носатъ названия попове, калугере и калугерки. А другите? питаме ние. Ако г. Кумануди и да не отговори на тоя вопросъ, но ние имаме пѣлно право да заключиме, че тие „други“ сѫ търговци, скитающи са индивидууми, просѣци, разбойници (клефти), калугерски такселдаре и пр. Самъ г. Кумануди са съзнава, че множество млади сили сѫ орудия на грѣцките Крезове въ различни страни и на пречестните фанароти. . . . Изъ статистическите свѣдѣния въ книгата на г-на Кумануди са види още, че въ Грѣция на 150 души са пада по единъ чиновникъ, на 210 души по единъ попъ и на 615 по единъ учителъ. Въ 1833 г. въ тая земя сѫ съществовале само 17 основни школи съ 8,000 ученика; а въ 1872 Грѣция е имала 1175 школи съ 66,069 ученика. Освѣнъ тие школи, въ Атина са намира университетъ, 17 гимназии (?) и много срѣдди школи. А голѣмо ли е числото на черковите? По думците на авторгъ, божиите храмове одавна вече сѫ достигнаде цифрата 1013. Въ Грѣция има още 4 митрополита, 16 архиепископа и 13 епископа. Разбира са, че сѣки отъ тие архинастрия има свои помощници, архидяконе, протосингеле, дяконе, анепси и пр. и пр.

Животгъ на Франклина“. Превелъ отъ Френски С. С. Бобчевъ. Издава (издало) Печатарското Дружество „Промишление“. Цариградъ, 1874; in 12°, стр. VI + 169. Г. Бобчевъ е единъ отъ най-трудолюбивите и отъ най-доброжелателните владеежи, но неговата енергия е до толкова силна, што дѣ-

цата му твърде често са появяватъ подъ синьото небе недозрѣли или недоносчета. Идете послѣ това и не говорете, че сѣка трѣскава бързина произвожда шемедъ не само на писателите, но и на тѣхните читатели! Новиятъ трудъ на г-на Бобчева потвърждава това заключение. Въ тоя трудъ граматическите така нарѣчени предлоги и сѣюзи сѣ са размѣсиле до такава степенъ, щото даже и приснопамятните христови апостоли, послѣ сжшествието на св. Духъ, не би могли да ги отдѣлятъ единъ отъ други. Кажете ни, молиме ви са, харесватъ ли ви са слѣдующите нѣколко изражения? „Събранieto ѝ (сжбранieto на щатъгъ Виргиния) умоляваше божие милосърдие въ постъ и молитва“ (89 стр.). „Варженъ показа къмъ народа изъ съединенитѣ щати същата довърненостъ (.) която е (?) къмъ представителя имъ“ (136 стр.). „Но вамъ, милостивий господине (мѣрише ни на русизмъ), са длъжни особита благодарностъ и похвала, вашите трудове съ най(-)сжщественъ начинъ спомагахъ за побѣдата и за водворенето на свободата и на независимостта у (въ или по) нашата страна; тѣ иматъ право за признателностъ на свободния народъ“ (стр. 152). И много други. Но да оставиме г-на Бобчева, защото неговите многочислени трудове заслужаватъ особенно уважение, слѣдователно сѣка една строгостъ отъ нашата страна би била неумѣстна. Единствениятъ сжвѣтъ, когото сме длъжни да дадеме на тоя младъ и трудолюбивъ писателъ, е да не бърза толкова. „По-добре малко и чисто, нежели много и невресѣяно“, говорятъ старците. Колкото за самата книга, ние я посрѣщаме съ крайна радостъ. Но заслужва ли тя тая радостъ? Да видиме. Ние са радваме на тая книга не за това, че въ нея са намиратъ здрави мисли и обяснени истини, а защото познанието съ такива чисти и благородни души, които сѣ така възвишени по умътъ и по образътъ на мислитѣ си, какавто е билъ Франклинъ, ще да принесе голѣма полза на читателите, ако гореказанната книга и да е остарѣла вече. Ако нашите понятия за различни предмѣти да не би са отдалечиле отъ notionata на американците отъ XVIII вѣкъ до такива огромни размѣри, то ние би прииме сѣки Франклинъ сжвѣтъ за положителна истина: но ние живѣме въ други времена, слѣдователно ние сме длъжни да дадеме на гореказанната книга голѣма цѣна само за това, защото тя е заемствованна изъ мемоарите на Франклина, когото човѣчеството счита за най-честенъ и за най-благороденъ човѣкъ отъ онова време. Ако личността на Франклина и да е извѣстна вече отчасти на нашата публика, но ние сме принудени да кажеме за нея баремъ нѣколко думи. Франклинъ е билъ сжвременникъ и сжтрудникъ на Вашингтона и участвовалъ е въ господарствените дѣла на още младата сѣверо-американска държава, която днесъ са нарича Сжединениа Щати. Франклинъ са е родилъ отъ бѣдни родители и билъ е въ младостта си словослагателъ въ различни печатници: но неговиятъ умъ и неговата опитностъ сж го извѣле на сцената и помогнале му сж да пазърши голѣми и важни дѣла. Разбира са, че произведенията на такива хора почти сѣкога ще да дѣйствуватъ благотворно на читателътъ и ще да му внушаватъ истинна любовъ къмъ правдата, къмъ бѣдното човѣчество и къмъ сами себѣ си. Съ една дума, ако мислите на тие писатели и да не сжотвѣтствуватъ на сжвременната наука въ сѣко едно отношение, то отъ тѣхъ вѣе нѣкакво си миротворяще, успокоявающе и утѣшающе влияние, слѣдователно ние смѣмо можеме да пожелаемъ на преведената отъ г-на Бобчева книга второ, третю и четвѣрто издание.

Thesa pentru doctorat in medicina prezentata și sustinuta in 10. Ianuarie 1875 de George Hacanov, Nascutu in Kazanlik (Thracia), doctor in medicina, vechiu internu alu spitalelor civile. Bucuresci, 1875, in 4°, стр. VIII + 64. Тая теза е поддржана на 13. Януария и приѣта е отъ медицинската комисия съ особена благосклонностъ. Г. Хакановъ са занимава въ нея съ оная болѣсть, която носи название брайга (bright). Авторътъ, като са основава на клинически бѣлѣжки, на микроскопически и химически изслѣдования и опити, доказва, че классците смѣсватъ три различни болѣсти, които, по тѣхните думи, сж три степеня

на една и сжща болѣсть; той напада на классическата медицина и опровергава нейните основани не на здравитѣ разумъ принципи; най-послѣ, той дава особенно значение на рационалната медицина. Медицинскитѣ вѣстникъ „Gazetta Medico-Chirurgicală spitalelor“ препечатва тая теза и на своите страници. Др. Г. Хакановъ общава добри надѣжди.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

* * Полотебловъ, А. Г. Растителные организмы, какъ причина заразительныхъ болѣзей С.—Петер. 1871, in 8°, съ XLIII таблицы и съ 43 стр.

* * Равичъ П. Къ учению о гниломъ зараженіи (infectio putrida). С.—Петер. 1871, in 8°, III + 188.

* * Wolf. R. Handbuch der Mathematik, Physik, Geodäsie und Astronomie.

* * Lepsius, R. Ueber die Annahme eines sogenannten prähistorischen Steinalters in Aegypten. Тая не голѣма книжка е отдѣлна глава изъ „Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde“ (Августъ 1870). Знаменитиятъ египтологъ говори въ нея за откритията на каменните оръдия въ Египетъ и сжобщава своите наблюдения, които поддржидва съ тие открития. Книжката за служба особенно внимание отъ страната на антропологите и на исторците, ако и да е твърде кратка.

* * Rudenhalsen, C. Isis: Der Mensch und die Welt. Хамбургъ 1870. Тая книга е второ издание отъ издадената преди нѣколко години книга, която може да служи, даже и до сега, като образецъ за свободните критически изслѣдования за човѣкътъ и за неговите отношения къмъ окружающите го предмѣти, къмъ животните и къмъ подобните му сжщества.

* * Кочетовъ, В. Современный кризисъ меринисоваго овцеводства и мѣры, которыя вызываетъ оны въ важнѣйшихъ странахъ Европы. С.—Петер. 1871, in 8°, стр. 21.

* * Науковъ, А. М. Молочное хозяйство. Молоко, сливки, масло, сыръ. Описание производства, сбыта и торговли этими продуктами. С.—Петер. 1871, in 8°, стр. VIII + 304.

* * Неручевъ, М. В. Обзоріе по сельско-хозяйственной экономіи. Москва 1871 г., in 8°, стр. 32.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Зоологията въ постѣдните нѣколко години е успѣла да са възкачи на такава висока степенъ, до каквата не са е възкачала ни една наука въ такова кратко време. Преди двайсетъ години почти сичките по-главни естествоиспитатели мислѣха, че извѣжъ прѣдѣлите отъ извѣстна дълбочина въ моретата и въ океанете животните не могатъ да живѣятъ по различни причини. Така, напримѣръ, тие говорѣха, че голѣмиятъ притискъ, недостаточната свѣтлина, необходимата топлина и отсжтствието на въздухътъ въ дълбоките мѣста на океанътъ сж неблагоприятни условия за животните. Но нѣкои наблюдения доказале противното. Въ 1818 година Джонъ Росъ извадилъ изъ Бафиновиятъ залѣвъ, който има дълбочина 6,000 стѣпки, глава отъ медуза; а слѣдъ малко време той намѣрилъ въ арктарктическите морета, които иматъ такава сжщо дълбочина, нѣколко слязизияци (мекотѣли животни или mollusc'i). Въ 1854 г., въ тинята, която била добиена отъ джното на Атлантическия Океанъ съ помощта на Бруксовиятъ апаратъ, биле найдени микроскопически форми отъ такива животни, които приличатъ на ископаемите изъ земята, т. е. които са намиратъ въ мѣлѣтъ (тибиширъ). Това откритие накарало учените да мислатъ, че джното на океанътъ е усѣяно съ такива сжщо животни, съ каквито и сичките други морета. Но тука са появилъ единъ твърде важенъ вопросъ. Живѣятъ ли тие животни въ морето или падатъ въ него послѣ своята сжмрътъ? Флимингъ Дженкинъ указалъ на множество подобни животни, — които биле извадени изъ дълбочина повече отъ 7,000 фута заедно съ телеграфическия капачъ, който са намиралъ между Сардиния и Бона, — а

Алмазъ отличилъ между тѣхъ петнайсетъ различни форми. Въ това време Милиъ Едвардсъ приносналъ това дѣло за рѣшено. За да се произвѣдате по-подробни изслѣдования, ингелзското адмиралтейство, по ходатайството на Лондонското Краеско Общество, испроводило два кораба, Поукюпанна и Лайтнингъ, които произвѣле множество изслѣдования. Това се случило въ 1868, въ 1869 и въ 1870 години. Уейвилъ Томсонъ е издалъ твърде любопитно описание на тая експедиция. Най-напредъ експедицията извадила тия изъ оние мѣста, които имале 9,000 фута дълбочина, а послѣ и изъ оние, които биле дълбоки повече отъ 15,000 фута. Жѣвтата на изслѣдователите била изобилна: изъ голѣмите дълбочини биле извадени различни видове морски животни, между които имало и доста голѣми. Така, наприкладъ, морската звѣзда (*Brisinga Coronata*) имала два фута ширина; а други, ако и да не съществувала достаточна свѣтлина въ голѣмите дълбочини, биле украсени съ ярки цвѣтове; наприкладъ, морскиятъ таралежъ (*Calueria hystrix*) билъ съвършено аленъ.

* До колко е вредително да се закопаватъ мъртвите тѣла скоро послѣ смъртта имъ, свидѣлствува слѣдующето извѣстие. На 20. Маия въ 1872 година единъ парижски работникъ, изъ улицата Сенъ-Жанъ, са обѣсилъ. При първото медицинско изслѣдование докторете рѣшили, че задушването е пълно и че смъртта е настанала вече. И наистина, умрѣлиятъ не обнаружвалъ никакви признаци отъ животъ и тѣлото му било студено, синио и вдървено; но директорътъ на клиниката са рѣшилъ и послѣ тие признаци да произвѣде надъ мъртвиятъ физически опитъ. Най-напредъ той раскрилъ гърдите му и въ продълженнето на нѣколко минути са старалъ да произвѣде искусствено дѣхание, но усилията му останае напразни. Послѣ това той приложилъ полюсътъ отъ електрическата батарей на блуждающиятъ нервъ и пуцалъ силенъ токъ электричество съкън четири секунди. Почти тоя си часъ са появило слаби признаци отъ дѣхание. Послѣ петъ минути са появило биение на рѣчната жила и на сърцето, и пениателътъ билъ принуденъ да извлѣче езикътъ на умрѣлиятъ съ помощта на щипците и да освободи дѣханието му. Когато директорътъ пустилъ нѣколко унца кръвъ изъ рѣчната жила, то признаците за животъ станале очевидни. Въ това време обѣсвившиятъ са билъ въ състояние да погълне малко спиртъ. Послѣ това нѣкои мускуле захванале да шаватъ безъ смѣдйственото на електрическата машина; очите захванале да чувствуватъ; още по-послѣ са сгрѣле краката; а най-послѣ кръвта трѣгнала изъ своятъ пътъ. И така, мъртвецътъ, когото мислиле да закопаятъ, билъ съживенъ.

* Единъ отъ жителите на о. Куба, г. Досъ-Германъ, испроводилъ въ Парижската Академия огромна колекция фосфорически насѣкоми, които блѣстатъ и въ темнотата, и при вечерното освѣщение, като настоящи бриланти. Тие природни бриланти са употрѣбляватъ като украшение отъ женското население на Хавана и на Мексика, наричатъ са *soscuos* и вѣдате са исклучително само въ тие двѣ страни. На о. Куба тие обикновенно са появляватъ при крайтъ на Априля, послѣ първите дъждове, а изобилни сѣ преимущественно въ гористите мѣстности и по полетата, които сѣ насѣяни съ сахарна тѣрстка. Тие са показватъ предъ вечеръ, скоро преставатъ да тѣбятъ и въ продълженнето на три часа презъ ноцта лазатъ по гнилите дървета и по сахарната тѣрстка да търсатъ храна. Тие са храятъ отъ младите листе, отъ мекките растения и вѣдобще отъ сичко, што е нѣжно и мекко. *Soscuo* са изгубва между Юля и Августа, но той може да са съхрани; ако го затвориме въ прозрачно кошенице, даже и до Октомврия. Ако това животно и да е съвършено безвредно за човѣкътъ, но то напада съ голѣма яростъ и съ стѣпано мѣжество на другите насѣкоми. Предните му крака сѣ най-главното негово оръдие. Освѣнъ *soscuo*, въ Хавана съществува и друго едно насѣкомо, което са нарича *огнасео*. Това животно е два пѣти по-малко отъ първото, но блѣси не по-малко отъ него. Освѣнъ това *огнасео* блѣси сичката година, когато *soscuos* бива видѣнъ

само нѣколко мѣсѣца. Тие двѣ насѣкоми сѣ изъ семейството на *Rugophogite*.

* Презъ мѣсѣцъ Октомврия въ Египетъ прилѣтватъ, твърде хубави патки и гъски, които иматъ блѣстащи пера. Тие са спущатъ най-повече надъ Мариуските езера (старо-временното *Iacus maresti*), които отдѣлватъ дельтата отъ прибрѣжната ивица, на която лѣжатъ Александрия, Абукиръ и Розета. Въ времето на тѣхното появленне египетските феллахи хвѣргатъ въ водата испраздненни тикви, които тие шаратъ така, што да приличатъ на арабска бѣрната глава. На тие тикви феллахите вѣзватъ и малакъ перчимъ. Птиците твърде скоро са приучаватъ да вѣдатъ около себѣ си подобно сѣсѣдство, слѣдователно феллахите могатъ смѣло да вѣзватъ една ноцъ въ водата, да оставатъ вѣнка само главите си, да хванатъ спящите птици за краката и да ги вѣжатъ съ тѣрстниково лико.

* Г. Стефанъ С. Бобчевъ являва съ особенно обилание, че е намислилъ да преведе нѣкои отдѣлни части отъ „Ловецките (ловчийските) разкази“ на Майнъ Рида. Тоя трудъ ще да напечата на свое издвение г. П. П. Карапетровъ.

* Г. П. П. Карапетровъ являва, че отъ мѣсѣцъ Февруария нататакъ ще захване да издава научно-политически вѣстникъ подъ заглавие „Денъ“. Тоя вѣстникъ ще да излиза веднашъ презъ недѣлята. Цѣната му е 4 бѣли меджидиета.

* Г. А. П. Щоповъ е превелъ едно отъ Фенелоновите дѣла, което носи заглавие „По воспитанието на дѣвоуките“. Ние ще да поговориме за това дѣло по-напространно други пѣтъ.

* Г. Драганъ Цанковъ е получилъ отъ правителството позволение да издава педагогически вѣстникъ, подъ заглавие „Отхрана“.

* Въ сѣрбскиятъ литературни вѣстникъ „Отачина“ ще бѣде помѣстена статия за българската литература, която е написана отъ г-на Стояна Новаковича. Г. Новаковичъ са е занималъ доволно дълго време съ тоя вопросъ. Нему е твърде добре позната и старо-българската литература. Освѣнъ това, тоя ученъ мѣжъ не е фанатикъ, т. е. той не участвува въ школата на г-на Милоша Милоевича et С-је.

О Т Ъ Р Е Д А К Ц И Я Т А.

— Молиме оние господа, които испроваждатъ статии за вѣстникътъ ни, да пишатъ ясно и да ни не туратъ въ затруднително положение.

Г-ну X. въ Цариградъ. Нашето правописание нѣма да са измѣни до ози день, дорде критиката не рѣши противното. Ето защо, който жаеае да ни бѣде полезенъ, той трѣба да са рѣководи и по нашето правописание, и по конструкцията на нашиятъ езикъ.

О Т Ъ А Д М И Н И С Т Р А Ц И Я Т А.

— Молиме настоятелите на нашиятъ вѣстникъ да ни яватъ колкото са може по-скоро кои именно лица жаеаатъ да го подучаватъ.

Г-ну ? въ Русчукъ. Ние явихме веднашъ, являваме и сега, че нашето дружество са не ибѣла въ никакъв политически дѣла и че неговата цѣль е само да распространи полезни знания. Нашето рѣшение ще да остане свѣто за сѣкога. Ето защо ние са рѣшаваме да ви явиме още веднашъ да не слушате никого и да не обѣрцате внимание на хорските дѣрдории. Вамъ е твърде добре извѣстие, че на свѣтътъ съществуватъ и развалени хора, които обичатъ да правятъ пакости.

— Молиме нашите настоятели да испроваждатъ по-скоро паричащото дружество ни е още сиромашко.

Г. Никола Георгиевъ подарява едно годишно течение отъ вѣстникъ „Знамя“ на читалището въ Нишъ, г. Яваки Раскривъ — за читалището въ Едирне, г. Бойко С. Толиновъ — за женското дружество въ Копривица, г. х. Параскева Мариновъ (изъ Пловдивъ) — за училището въ Ахоло Бургасъ и г. Н. Станиславовъ — за училището въ Воденъ (Македония).